

VITENSKAPELIG
HØYSKOLE

Norwegian School of
Theology, Religion and Society

Gudstjeneste: for Gud eller menneske?

En analyse av hvilken modellkarakter liturgiteksten forutsetter og hvilke retoriske muligheter dette gir overfor ungdommer.

Tor Olav Gauksås

Veileder

Førsteamanuensis Carl Petter Opsahl

MF vitenskapelig høyskole for teologi, religion og samfunn,

AVH5015: Masteroppgave i teologi (30 ECTS), høst 2019

Antall ord: 22 825

The good of a book lies in its being read. A book is made up of signs that speak of other signs, which in their turn speak of things. Without an eye to read them, a book contains signs that produce no concepts; therefore it is dumb.¹

– Umberto Eco i *The Name of the Rose*

Han fortalte dem også en lignelse: «Ingen river et stykke av et nytt klesplagg for å lappe et gammelt. For da rives jo det nye klesplagget i stykker, og lappen fra det nye passer ikke til det gamle. Og ingen fyller ny vin i gamle skinnsekker. For da vil den nye vinen sprengte sekkene, vinen renner ut, og sekkene blir ødelagt. Nei, ny vin må fylles i nye skinnsekker. Og ingen som har drukket gammel vin, har lyst på ny. Han vil si at den gamle er best.»²

– Jesus i *Bibelen*

¹ Eco, *The Name of the Rose*, 396

² Luk 5,36-39

Forord

Det sies at veien til helvete er brolagt med gode intensjoner. Jeg skal ikke dra det så langt, men jeg vil si at en god intensjon er en dårlig målestokk for god kommunikasjon. Som menneske har jeg et ønske og et behov for å bli forstått. Samtidig opplever jeg stadig vekk at jeg blir misforstått, eller at det som fenger meg ikke fenger den jeg kommuniserer med. Budskapet jeg ønsker å formidle kommer aldri fram som det gode budskapet jeg intenderte det som, og såkornet faller på steingrunn.

Som kirkelig ansatt er jeg ikke bare opptatt av det jeg selv formidler, men også hva vi som menighet og kirke formidler. I denne oppgaven har jeg fått muligheten til å fordype meg i hvilke faktorer som påvirker kommunikasjon generelt, og hvilken meningsskaping deler av gudstjenesten legger til rette for. Jeg håpet å lære noe vettugt om kommunikasjon, og gudstjenestens retoriske muligheter og utfordringer, og min egen opplevelse er at jeg har lært mye vettugt. Om det kom med noe vettugt i oppgaven er opp til tilhøreren å avgjøre.

Samtidig har det vært en lang og møysommelig prosess å lese, tenke og skrive. De hardt ervervede lærdommene jeg har nå skulle jeg gjerne hatt da jeg begynte. Tunnelen har iblant syntes uten ende, men som jeg tenkte tidligere i kveld, kvelden før innleveringsfristen: nå kan jeg lukte morgengry.

Takk til alle som har spurt meg om hva jeg skriver om. Takk til alle som har lyttet på for lange utlegninger om hva jeg skriver om. Takk til alle som har kommet med nyttige og interessante tilbakemeldinger.

Takk til Kjell og Karen som har lest korrektur og gitt råd som har gjort at dette har blitt en bedre oppgave. I tillegg gjorde dere en god gjerning ved støtte skribenten i en kritisk fase.

Takk til Carl Petter som har hjulpet, støttet og oppmuntret slik at jeg kunne skrive den oppgaven jeg ønsket å skrive – på vei ut fra kontoret ditt gikk jeg alltid med en rakere rygg og et friskere mot.

Sammendrag

Oppgaven er skrevet innenfor praktisk teologi og liturgikk, og undersøker hva slags type leser liturgiteksten ser ut til å være skrevet for og hvilke retoriske muligheter liturgiteksten har overfor ungdommer. Resepsjonsteori er et viktig teoretisk grunnlag for oppgaven: mening finnes kun hos leseren, og ved å analysere en tekst ut fra språklige konvensjoner er det mulig å si noe om hvilken meningsskapning teksten legger opp til. Dette undersøkes ved å analysere hvilken kompetanse som utvikles og forutsettes i nattverddelen av den justerte ordninga for hovedgudstjenesten, slik den ble vedtatt på Kirkemøtet i 2019. Deretter analyseres den samme teksten med hensyn til retoriske muligheter overfor ungdommer, med utgangspunkt i retorisk teori om hva som muliggjør effektiv kommunikasjon: Hvis mottakeren opplever at det er likhet mellom avsender og mottakeren, eller at avsenderen har en gunstig holdning overfor mottakeren, øker sjansene for at avsenderen kan påvirke mottakeren. Den abstrakte størrelsen *ungdommer* konstrueres ved hjelp av undersøkelser knyttet til ungdommers tanker om livet og kristne forestillinger. Hensikten med oppgaven er å danne et grunnlag og en metode for å kunne kommunisere på en effektiv måte. Analysene viser at liturgiteksten ser ut til å forutsette en leser med høy kompetanse innen språk og teologi, og interesse for, og tilslutning til, sentrale kristne dogmer. Ved å sammenligne ulike alternativer i liturgiteksten blir det tydelig at det er vesentlige retoriske forskjeller og muligheter blant alternativene. Det mest framtrepende funnet er likevel at den typiske ungdommen samsvarer dårlig med leseren som liturgiteksten ser ut til å forutsette. Siden opplevd likhet hos mottaker er en viktig faktor knyttet til mulighetene for effektiv kommunikasjon er dette uheldig. Det er heller ikke mye i liturgiteksten som gir uttrykk for at guddommen, aktørene i teksten eller teksten selv ønsker å tilpasse seg ungdommer; dette er også uheldig fordi opplevd tilpasning fra avsenderen er en annen viktig faktor for å legge til rette for effektiv kommunikasjon.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Bakgrunn og motivasjon.....	1
1.2	Forskningsfeltet	2
1.3	Problemstilling og framgangsmåte	3
2	Teori	5
2.1	Resepsjonsteori og modelleser	5
2.2	Retorisk teori	7
3	Materiale.....	12
4	Metode.....	13
4.1	Tekstanalyse	13
4.2	Modellkarakteranalyse.....	13
4.3	Retorisk analyse.....	15
4.4	Diverse redaksjonelle valg.....	19
5	Analyse av nattverden	21
5.1	Takkofferbønn (20.2).....	21
5.2	Hilsen / Prefasjonsdialog (21.1)	26
5.3	Innledende lovprisning / Prefasjon (21.2)	28
5.4	Hellig / Sanctus (21.3)	34
5.5	Nattverdbønn / Epiklese (21.4).....	36
5.6	Innstiftelsesordene / Verba (21.5)	41
5.7	Troens mysterium (21.6)	43
5.8	Bønn (21.7).....	46
5.9	Fadervår (21.8)	50
5.10	Nattverdmåltidet (22).....	52
5.11	Måltidets avslutning (23.1)	56
6	Sammenfatning og konklusjon.....	59

6.1	Modellkarakteranalysen.....	59
6.2	Ungdom og retoriske muligheter	60
7	Litteratur.....	63
8	Vedlegg, Analyse materialet	65

1 Innledning

1.1 Bakgrunn og motivasjon

I protokollen fra Kirkemøtets behandling av «KM 05/19 Justering av Ordning for hovedgudstjeneste og alminnelige bestemmelser» står det følgende: «Gudstjenesten må bygges opp med forventning om at alle generasjoner kan feire gudstjeneste sammen.»³ Hver søndag feires det mange gudstjenester, og mange av disse vil ha den nye justerte ordninga som mal. Gudstjenesten er i mange sammenhenger lagt opp til å være menighetens høydepunkt og samlingspunkt, men det er påfallende få unge som deltar regelmessig. Geir Hellemo skriver at 2011-revideringa blant annet var et svar på misnøye blant ungdommer med den daværende høymessa, og at ungdommene «lengtet etter å kjenne igjen sitt eget liv».⁴ Forskning på konfirmanter viser at konfirmantene synes at gudstjenester vanligvis er kjedelige,⁵ og at flere konfirmanter synes gudstjenester er kjedeligere etter konfirmasjonstida er ferdig enn da de begynte. Et noe overraskende funn er at konfirmantene som er mest opptatt av å gå ofte på gudstjenester synes gudstjenester er kjedeligere enn dem som ikke er opptatt av dette.⁶ I løpet av konfirmasjonstida skal konfirmantene ha vært på minimum åtte gudstjenester, og dette kan tyde på at ungdom blir mer negativt innstilt til gudstjenester ved å bli eksponert for gudstjenester. I *Religion og ungdom* skriver Ida Marie Høeg følgende om ungdomsfasen som en formativ periode: «De meningene og holdningene som dannes i ung alder, har en tendens til å henge ved ut over livsløpet.»⁷ Tallene om ungdommers holdning til gudstjenesten er et varsko til alle som ønsker at ungdommer og framtidige voksne skal delta på og la seg engasjere av gudstjenester.

Det er dette som har motivert meg til å skrive denne oppgaven. Jeg ønsker at gudstjenesten skal være meningsfull for flest mulig, og derfor ønsket jeg å undersøke liturgitekstens retoriske vilkår og muligheter for å se om dette kan gi noen svar på hvorfor gudstjenesten kommuniserer som den gjør.

³ Den norske kirke (Dnk)/Kirkemøtet (KM), «Protokoll Kyrkjemøtet 2019», 66

⁴ Hellemo, red. *Gudstjeneste på ny*, 13-18

⁵ Schweitzer, red. *Confirmation Work in Europe*

⁶ Ibid.: 182

⁷ Høeg, red., *Religion og ungdom*

1.2 Forskningsfeltet

Elisabeth Tveito Johnsen er redaktør for *Gudstjenester med konfirmanter*⁸ som inneholder den forskninga som ligger tettest på min oppgave. I boka blir tre ulike gudstjenester analysert med spesielt hensyn til konfirmanter. Det er særlig Gunnfrid Ljones Øierud sitt kapittel om modelldeltakere og Sivert Angel sine kapitler som ligger tett på min oppgave, siden deres metoder er et viktig grunnlag for metodene i denne oppgaven: modelldeltakeranalyse og retorisk analyse. En viktig forskjell er at det er faktiske gudstjenester som blir analysert i *Gudstjenester med konfirmanter*, i motsetning til denne oppgaven som analyserer den vedtatte liturgiteksten.

Friedrich Schweitzer, Wolfgang Ilg og Henrik Simojoki er redaktører for *Confirmation Work in Europe*⁹, som er en komparativ studie av metoder i konfirmantopplegg, deltakeres og lederes erfaringer og meninger med konfirmantarbeid i syv europeiske land. I tillegg drøftes utfordringer og muligheter ved konfirmantarbeid. Denne forskninga er et viktig tallgrunnlag for den retoriske analysen i denne oppgaven.

Gunnfrid Ljones Øierud sin doktorgradsavhandling *Gudstjenesters kommunikasjon og modelldeltakere*¹⁰ er en modelldeltakeranalyse av faktiske gudstjenester. Avhandlinga undersøker hva slags deltaker gudstjenesten forutsetter. Deler av denne oppgaven bygger i stor grad på denne metoden, men en viktig distinksjon er at denne oppgaven kun analyserer tekst.

James C. McCroskey sin *An Introduction to Rhetorical Communication*¹¹ er en innføring i retorisk teori, basert på kvalitative og kvantitative studier. Boka tar for seg generell kommunikasjon og hvordan ulike vilkår påvirker hvordan kommunikasjon vil bli mottatt. Denne boka utgjør det teoretiske grunnlaget for den retoriske analysen.

Anne Haugland Balsnes er redaktør for *Gudstjeneste à la carte*¹² som undersøker implementeringen av gudstjenestereformen som ble innført i 2011. Dette gjøres ved å

⁸ Johnsen, red. *Gudstjenester med konfirmanter*

⁹ Schweitzer, red. *Confirmation Work in Europe*

¹⁰ Øierud, «Gudstjenesters kommunikasjon og modelldeltakere»

¹¹ McCroskey, *An Introduction to Rhetorical Communication*

¹² Anne Haugland Balsnes et al., red., *Gudstjeneste à la carte*

sammenligne visjonene knyttet til reformen med lokale grunnordninger og gruppeintervjuer, fra ulike kirkelige fagmiljøer sine perspektiver. Denne oppgaven undersøker også sammenhengen mellom visjon og virkelighet, men gjør dette primært ut fra en språkanalyse i stedet for å gjøre empiriske undersøkelser.

Geir Hellemo (red.) sin *Gudstjeneste på ny*¹³ omhandler også gudstjenestereformen fra 2011, og drøfter mangfoldet og mulighetene knyttet til reformen med utgangspunkt i ulike teoretiske innfallsvinkler. Denne oppgaven har en lignende tilnærming til å undersøke sammenheng mellom rammebetingelser og muligheter, samtidig som både materialet og metodene i denne oppgaven er mer spisset enn i Hellemo sin bok.

1.3 Problemstilling og framgangsmåte

I denne oppgaven vil jeg undersøke hvilke retoriske muligheter liturgiteksten kan ha overfor ungdommer rundt konfirmantalden. Dette vil jeg gjøre ved å:

1. Analysere hvilken modellkarakter (MK) liturgiteksten forutsetter.
2. Analysere hvilke retoriske muligheter liturgiteksten har overfor ungdommer.

Først gjør jeg rede for teori som ligger til grunn for analysene. *Resepsjonsteori* legger grunnlaget for å kunne si noe om hva som gjør at en tekst gir mening for noen. *Retorisk teori* er utgangspunktet for å kunne analysere hva som er gunstig og/eller ugunstig for ønsket kommunikasjon. Deretter presenterer jeg materialet som skal analyseres: nattverddelen av *Justering av ordning for hovedgudstjenesten*¹⁴ som ble vedtatt på Kirkemøtet i 2019, og begrunner hvorfor denne tekst er valgt. I metoddelen vil jeg redegjøre for metodene jeg benytter meg av i analysedelen. Modellkarakteranalysen undersøker hvilken kompetanse teksten utvikler og forutsetter. Den retoriske analysen undersøker hvilke muligheter som finnes i teksten for gunstig retorisk kommunikasjon med ungdommer. I analysedelen vil jeg først analysere materialet med en modellkarakteranalyse for å undersøke hva *teksten* er opptatt av, for deretter å analysere samme teksten med hensyn til tekstens retoriske muligheter overfor ungdom. Deretter vil jeg sammenligne den første teksten som har blitt analysert med

¹³ Hellemo, *Gudstjeneste på ny*

¹⁴ Dnk/KM, «Justering av ordning for hovedgudstjenesten»

alternativene som foreligger i liturgiteksten, der det foreligger alternativer. Til slutt runder jeg av med noen sammenfattende betraktninger.

2 Teori

2.1 Resepsjonsteori og modelleser

Jeg vil starte med å redegjøre for noen teoretiske antakelser som ligger til grunn for analysene mine og oppgaven i sin helhet: Et tegn må gi mening *for noen* for at et tegn skal kunne gi mening. Øierud sporer disse antakelsene til Charles Sanders Peirce.¹⁵ En logisk følge av dette er at all meningssskaping er subjektiv siden meningssskaping er knyttet til erfaring, eller det unike ved den «noen» som gir tegnet mening; del fortolker helhet, og helhet fortolker del. Dette er Friedrich Schleiermacher sin hermeneutiske sirkel.¹⁶

Øierud baserer mye av sine analyser på Umberto Ecos resepsjonsteori og hans modelleser, og det samme gjør jeg. Innen resepsjonsteori er det verken forfatteren eller verket som er analysens sentrum, men leserens vilkår for meningssskaping; mening skapes i møtet mellom teksten og leseren, og tekstens mening vil alltid være en uavsluttet prosess. Ecos resepsjonsteori forholder seg til abstrakte lesere, i motsetning til eksterne teorier som tar utgangspunkt i empiriske lesere.¹⁷ Hvis et kognitivt saksinnhold skal overføres skriftlig fra en forfatter til en leser vil det være hensiktsmessig om 1) forfatteren og leseren deler flest mulig felles koder for kommunikasjon og 2) at forfatteren og leseren benytter seg av felles koder i henholdsvis skrive- og leseprosessen. Ecos modelleser er en abstrakt størrelse som uttrykker hvilke koder *teksten* synes å forutsette for at teksten skal få uttrykt sitt fulle potensiale. Modelleseren er avhengig av språklige konvensjoner, som alltid er i kontinuerlig utvikling. Det finnes ikke allmenngyldige kriterier for å avgjøre hva som er språklige konvensjoner på et gitt tidspunkt, og modelleseren er avhengig av den analyserende sin oppfattelse av språklige konvensjoner. Gyldigheten/kvaliteten av modelleseren som presenteres vil blant annet være knyttet til den som analyserer sin forståelse av de språklige konvensjonene, og konvensjoner er konsensusbasert.¹⁸

¹⁵ Øierud, «Gudstjenesters kommunikasjon og modelldeltakere», 21-23

¹⁶ Westphal, *Whose Community? Which Interpretation?*, 28f

¹⁷ Øierud, «Gudstjenesters kommunikasjon og modelldeltakere», 28-30

¹⁸ Eco, «Interpretation and Overinterpretation» i *Interpretation and Overinterpretation*, red. Stefan Collini, kapittel 2

Dette gjør enhver konstruksjon av en modelleser både dynamisk og unik. Dette betyr ikke at alle modellesere er like gode/dårlige, for de er uløselig knyttet til den samme teksten. Merold Westphal skriver at fortolkning alltid er bundet til verket (tegnet), og poenget hans er å vise at flere tolkninger kan være gyldige uten at alle er like gode, og at ikke alle tolkninger er gyldige. Westphal baserer dette på Paul Ricœur sin forståelse av at tegn er flertydige. Setninga «vent ikke heng han» har blitt brukt til å eksemplifisere betydninga av et godt plassert komma: setninga synes svært ulik avhengig av om «ikke» knyttes til «vent» eller «heng» ved hjelp av et komma. Ved å fjerne kommaet helt synes begge tolkninger mulige, dog motstridige. Tegnet (setninga) er flertydig, og både tolkninger om å vente og om å ikke vente synes rimelige og gyldige. Det som derimot ikke synes å være en rimelig tolkning er «han skal *skytes*». Det er altså mulig å differensiere mellom ugyldige og gyldige tolkninger. Samtidig trenger ikke alle gyldige tolkninger å være like gode. Hvis noen svarer: «Nei, for all del, jeg elsker å alltid gjøre alt alene, helt uten hjelp» når du spør om vedkommende ønsker hjelp, er det en sjanse for at vedkommende har benyttet seg av ironi. Tolkninga om at vedkommende ikke ønsker hjelp kan godt være gyldig, men det er langt fra sikkert at det er den beste tolkninga.¹⁹

Ecos modelleser utledes primært ved å analysere hvilken kompetanse teksten forutsetter og hvilken kompetanse teksten utvikler. Ved å analysere en bok om matematikk for videregående vil det være mulig å se hvilken kompetanse som synes forutsatt, og hvilken kompetanse som utvikles. Prinsippet er at en slik analyse kan utføres på alle tekster.²⁰

Øierud drøfter hvorvidt det er mulig med flere ulike modelldeltakere til i samme tekst. I og med at hun tar for seg multimodalitet er det *deltakere* og ikke *lesere*, men spørsmålet er også relevant for denne oppgaven: kan den samme teksten legge til rette for flere modellesere samtidig? Svaret på spørsmålet er avhengig av hvordan man forholder seg til tekst. Det er ikke gitt at liturgiteksten kun legger til rette for en *tilsluttende* leser. Selv om modelldeltakeren blir tildelt en rolle som menighet er det fullt mulig å for eksempel forholde seg *kritisk* til teksten; trosbekjennelsen trenger ikke leses som uttrykk for trosforestillinger,

¹⁹ Westphal, *Whose Community? Which Interpretation?*, 65; 104f

²⁰ Øierud, «Gudstjenesters kommunikasjon og modelldeltakere», 30-33

men er mulig å lese som et historisk uttrykk for tro som egne trosforestillinger brytes mot.²¹ Muligheten for ulike tilnærminger til teksten (kritisk/tilsluttende m.fl.) viser at det er viktig å være klar over oppgavens begrensning; modelleseren er ikke en empirisk leser, og selv om den empiriske leseren kan være kritisk vil ikke modelleseren være kritisk med mindre det finnes en invitasjon i teksten til at leseren skal være kritisk.

Forutsatt kompetanse og kompetanseutvikling er altså nøkkelkonsepter for å forstå modelleseren. Hvis kompetansen ikke utvikles i løpet av teksten er kompetansen forutsatt.

2.2 Retorisk teori

McCroskey skiller mellom tre ulike former for kommunikasjon i *An Introduction to Rhetorical Communication*: tilfeldig (eng: accidental); ekspressiv (eng: expressive); og retorisk (eng: rhetorical). Disse ulike formene for kommunikasjon kan skilles fra hverandre ved å ta utgangspunkt i avsenders intensjon:

1. Tilfeldig: ingen intensjon om kommunikasjon
2. Ekspressiv: intensjon om å gi uttrykk for egne følelser
3. Retorisk: intensjon om å gi tilhøreren økende tilslutning til en bestemt meningsoppfatning

Her er McCroskey sin definisjon av retorisk kommunikasjon: «the process of a source stimulating a source-selected meaning in the mind of a receiver by means of verbal and nonverbal messages»²² Det er altså mottakers *oppfattelse* som er kriteriet for retorisk kommunikasjon: «... matters of formal logical validity have little relevance for the communicator concerned with influencing an audience [...] the problem of the communicator is to create a message that will guide the audience's reasoning through a maze of attitudes to a particular conclusion.»²³ Et viktig poeng for retorikken er at mennesket ikke er et rasjonelt vesen, hvis etterfølgelse av formal logikk er kriteriet for rasjonalitet. McCroskey:

Rhetorical thought is neither logical nor illogical: it is psychological. This is not to suggest that rhetorical thought is irrational; quite the contrary. It is rational, but it takes

²¹ Ibid. 155

²² McCroskey, *An Introduction to Rhetorical Communication*, 20f

²³ Ibid. 108

account of the fact that human reasoning does not occur in a vacuum. Research has indicated that reasoning is strongly affected by an individual's attitudes.²⁴

Sagt i klartekst: «If the rhetorical communicator expects to be effective with a group of receivers, he or she must adapt her/his messages to the receivers he/she wishes to influence.»²⁵

McCroskey skiller mellom *holdninger* (eng: attitude) og *meninger* (eng: opinions) blir viktige begreper for den retoriske analysen som vil ta for seg liturgitekstens vilkår/muligheter for å endre tilhørernes holdninger og meninger. McC64: «An attitude is an individual's predisposition to behave in a particular way in response to something in the external world».

Meninger blir betraktet som et verbalt uttrykk for en holdning. Generelt er meninger i samsvar med holdninger, men ikke nødvendigvis; holdninger har vi uavhengig av refleksjon, mens meninger krever mental overveining og artikulasjon. Et vanlig skille mellom holdninger og meninger er å si at holdninger er knyttet til den *affektive* faktoren av en respons, mens meninger knyttes til den *kognitive* faktoren av en respons.

Holdninger og meninger har tre essensielle karakteristikk: 1) retning; 2) intensitet; 3) saliens. *Retning* karakteriserer om holdninga er 1) positiv; 2) negativ; eller 3) nøytral. *Intensitet* karakteriserer holdningas styrke. *Saliens* karakteriserer holdningas viktighet. Saliens kan være vrient å skille fra intensitet. Et eksempel som forhåpentligvis kan være tydeliggjørende: jeg har en svært positiv holdning til både 1) kenguruer og 2) det å alltid ha litt for lite tid, men siden det å ha for lite tid forekommer oftere i livet mitt enn kenguruer har holdninga mi mot tid høyere saliens enn holdninga mi mot kenguruer.²⁶

Mennesket søker i utgangspunktet informasjon som bekrefter rådende holdninger og meninger, og McCroskey beskriver fire mekanismer som motvirker holdningsendring: 1) selektiv eksponering; 2) selektiv oppmerksomhet; 3) selektiv persepsjon; og 4) selektiv ihukommelse. Mennesket er altså mer sannsynlig til å eksponere seg for informasjon som er i tråd med rådende holdninger. Hvis man likevel eksponeres for motstridende informasjon

²⁴ Ibid. 108

²⁵ Ibid. 146

²⁶ Ibid. 64-68

begrenses oppmerksomheten mot informasjonen. Motstridende informasjon som er umulig å unngå fortolkes til å passe bedre med rådende holdninger enn avsender intenderer. I ettertid prioriterer minnet informasjon som bekrefter rådende holdninger.²⁷

Til tross for disse mekanismene som motvirker holdningsendring så endres holdninger hele tiden. Siden målet for retorisk kommunikasjon er å endre/påvirke holdninger og meninger på en bestemt måte er det viktig å finne ut hvilke faktorer som fører til ønsket endring. Mottakers oppfattelse av både *avsender* og *budskap* er relevante for dette, budskap og avsender er ikke atskillelige størrelser. Begrepene er modeller som forsøker å gjøre virkeligheten mer håndgripelig ved å forenkle den. I realiteten er budskap og avsender tett sammenvevd, men det kan være hensiktsmessig å skille dem.

Innen retorikk blir mottakers oppfattelse av avsender gjerne definert som etos: «ethos is the attitude toward a source of communication held at a given time by a receiver»²⁸ Etos er altså mottakers totalbilde av avsender, og dette oppsummeres i: 1) avsenders kredibilitet (eng.: credibility); 2) oppfattelse av attraksjon (eng.: attraction); 3) oppfattet likhet (eng.: homophily); og 4) temperament (eng.: temperament). Alle disse faktorene er viktige for faktisk kommunikasjon, men avsenders attraktivitet og temperament synes lite relevante for en tekstlig analyse siden disse faktorene er bundet til en fysisk avsender.

McCroskey deler avsenders kredibilitet inn i følgende undergrupper: 1) troverdighet; 2) oppfattelse av gunstig holdning; 3) kompetanse. *Oppfattelse av gunstig holdning* deles igjen opp i tre underkategorier: 1) empati: evnen til å ta andre sine perspektiver; 2) forståelse: kjenne og bry seg om andres perspektiver; og 3) tilpasning (eng: responsiveness): evnen til å tilpasse seg etter de andres behov.²⁹

Innledende kildekredibilitet er mottakers oppfattelse av en avsender innledningsvis. Siden mening skapes av mennesker, og aldri i et vakuum, vil enhver mottaker alltid ha en oppfattelse av avsenderen. Ved å måle ulike respondenters holdningsendringer etter å ha lest samme tekst av forfattere som ble påstått å være ulike oppdaget man at teksten ble oppfattet

²⁷ Ibid. 71f

²⁸ Ibid. 82

²⁹ Ibid. 84-86

svært ulikt. Den innledende kildekredibilitet er det ikke mulig å gjøre noe med, men den første kommunikasjonen er spesielt viktig i prosessen for å påvirke mottakers oppfattelse. Det kan virke selvfølgelig at det vil være hensiktsmessig å vise til relevant kompetanse i starten av et foredrag, i stedet for på slutten, siden alt oppfattes ut fra kunnskapen som er tilgjengelig i øyeblikket. Hvis konfirmanter kommer til gudstjenester med holdninger om at kirka er imot likestilling er det mulig å korrigere denne oppfattelsen, men hvis ikke korrigeringa skjer innledningsvis vil alt annet bli sett i lys av de rådende holdningene/meningene.³⁰

Retorisk kommunikasjon har som formål å påvirke holdninger/meninger. *Budskapsdiskrepans* (eng: message discrepancy) er et viktig begrep for å kunne påvirke så effektivt som mulig, og det er da snakk om diskrepansen mellom mottakers oppfattelse av et budskap og mottakers oppfattelse av egne holdninger/meninger. Det vil alltid være et gradsspørsmål om diskrepans, og generelt er det medium diskrepans som gir størst endring i mottakers holdninger. Hvis diskrepansen er for stor vil budskapet påvirke i *motsatt* retning. Hvis holdninga har høy saliens hos mottakeren vil mottakeren skal det mindre til før budskapsdiskrepansen oppfattes som stor, og det motsatte gjelder vedrørende holdninger med lav saliens. Hva som er stor eller medium diskrepans er situasjonsbetinget, men poenget bør være tydelig: avviker oppfattet budskap for mye med mottakers rådende oppfatning vil den retoriske kommunikasjonen påvirke i *motsatt* retning av det som avsender ønsker.³¹

Prinsippet om konsistens handler om at mennesker ønsker å oppnå konsistens mellom egne holdninger og/eller meninger. Det fører til at det er sannsynlig med en holdnings- eller meningsendring om mennesket oppfatter inkonsistenser, og holdningene vil da gjerne trekkes mot hverandre. Det vanligste er å forske på holdninger mot avsender (eng: message source) og budskap (eng: message topic), og forskning indikerer at når holdningene mot disse faktorene er inkonsistente vil holdningene trekkes mot hverandre.³²

³⁰ Ibid. 87-90

³¹ Ibid. 75-77

³² Ibid. 73f

Budskap som inneholder bevis/fakta som er ny for mottakeren vil øke avsenders troverdighet. Å appellere sterkt til frykt har vist seg å redusere kredibiliteten til avsendere med lav kredibilitet og å øke kredibiliteten til avsendere med høy kredibilitet.³³

Likhet (eng: homophily) handler om oppfattelse av likhet med avsender, og er viktig for avsenders etos. Høyere oppfattelse av likhet vil gi høyere sannsynlighet for forsøk på kommunikasjon, mer effektiv kommunikasjon og større sannsynlighet for økende faktisk likhet. Oppfattet likhet kan deles opp i tre underkategorier, og det er holdningslikhet som er den faktoren som påvirker mest:

1) *demografisk*: kjønn, alder, høyde, vekt, kultur, etnisitet, religion, sosioøkonomisk status osv.

2) *bakgrunn*: erfaringer, utdanning, trening, kunnskap

3) *holdning*: delte holdninger, meninger, verdier

For retorisk kommunikasjon er det nyttig å legge merke til forskjellene mellom oppfattet og faktisk likhet., og det er viktig å analysere mottakerne slik at det er mulig å benytte seg av mulige likheter og unngå unødvendige ulikheter.³⁴

McCroskey skriver at samspillet mellom mottakerens oppfattelse av budskap/avsender og mottakerens holdningsendringer er som en bankkonto hvor mottakerens oppfattelse av budskap/avsender er kapitalen: Avsender kan «bruke» noe av mottakers positive oppfattelse av budskap/avsender og «kjøpe» seg holdningsendring, men dette vil føre til at mottakeren får en mindre positiv oppfattelse av budskap/avsender. Kommunikasjon kan være konseptsentrert eller etosentert. Hvis kommunikasjonen er konseptsentrert forhandler avsender med sin egen etos som kapital, mens etosentert kommunikasjon forhandler med mottakers gunstige holdninger for å øke egen etos.³⁵

³³ Ibid 91f

³⁴ Ibid. 99f

³⁵ Ibid. 95

3 Materiale

For å kunne gjennomføre en utførlig analyse har jeg blitt nødt til å avgrense mitt analysemateriale til nattverddelen av liturgiteksten i *Justering av ordning for hovedgudstjenesten*. For å fokusere på det som er mest generelt med liturgiteksten har jeg valgt å ikke analysere noen salmer; det finnes svært mange alternativer til salmer, som gjør salmeleddene mer unike/variable, og mindre generelle.

Med unntak av prefasjonene har jeg analysert alle alternativene, og grunnen til at jeg ikke har analysert alle prefasjonsalternativene er at det er betraktelig flere alternativer her enn blant de andre leddene. Jeg har valgt å analysere én kirkeårsvariabel prefasjon, og da valgte jeg det første alternativet fra treenighetstiden. Treenighetstiden ble valgt fordi det er kirkeårstiden med flest søndager. Omtrent 2/3-deler av de kirkeårsvariable prefasjonene er ordrett like, med unntak av midtdelen, og da syntes det hensiktsmessig å prioritere andre prefasjoner for å få en større bredde i analyse materialet.

4 Metode

4.1 Tekstanalyse

I sin doktorgradsavhandling analyserer Øierud gudstjenesten som en multimodal hendelse.³⁶ En slik analyse er mer egnet til å analysere faktiske gudstjenester enn metoden jeg benytter meg av. Kommunikasjon er alltid mer enn verbalspråket som kan transkriberes, for mening skapes ikke av *skriftlig* tekst alene. Siden analysen min er en analyse av skriftlig tekst er dette et betydelig forbehold som må tas: oppgaven analyserer ikke vilkår for meningskaping i gudstjenesten, men vilkår for meningskaping i *liturgiteksten*. Samtidig utgjør liturgiteksten en betydelig del av gudstjenestens totale vilkår for meningskaping, og er dermed relevant for gudstjenestens kommunikasjon.³⁷ Håpet er at ved å analysere et relativt snevert materiale som i mindre grad er knyttet til faktiske gudstjenester vil det være mulig å si noe mer generelt om gudstjenester og kommunikasjonsmuligheter. I analysedelen vil jeg både foreta en modellkarakteranalyse, fundert på Øierud og Eco sine metoder, og en retorisk analyse, fundert på Angel sin metode og McCroskey sin teori.

4.2 Modellkarakteranalyse

Øierud bruker *modell deltaker* som analysebegrep. Begrepet bygger på Ecos modelleser, men kombinerer modelleseren med multimodalitet. Jeg har også valgt å bygge videre på modelleseren, men på en annen måte enn Øierud: jeg skal analysere modellkarakteren (MK). Bakgrunnen for dette metodiske valget er at hvis man leser liturgiteksten som tekst er det ikke gitt at leseren umiddelbart oppfatter hvem de ulike karakterene i teksten er (L – liturg; ML – medliturg; M – menighet). Jeg er ikke primært interessert i å finne modelleseren av liturgiteksten, men å finne ut hva/hvem som utgjør liturgitekstens modellmenighet, altså modelleseren som inviteres til å feire gudstjeneste sammen med liturg, medliturg og guddom. Modelleseren er dermed en karakter i rollespillet, i stedet for å være en leser utenfor teksten. Derfor refererer jeg stort sett ikke til en modelleser, men en modellkarakter (MK) i oppgaven.

³⁶ Øierud, «Gudstjenesters kommunikasjon og modelldeltakere»

³⁷ Ibid. 23f

Jeg er ikke interessert i liturgens kompetanse/forhold til ytringa «Kjære menighet», men jeg er interessert i MK sin oppfattelse av liturgens ytring.

Det er en viktig distinksjon mellom den «kronologiske» MK og tekstens MK; det er umulig å avgjøre hvilken kompetanse som utvikles og hvilken kompetanse som forutsettes før man har oversikt over hele teksten. Kompetanse som utvikles i løpet av teksten vil kaste nytt lys over tidligere tekst, som innebærer at kompetanse som på et tidligere tidspunkt var forutsatt nå har blitt utviklet. Kompetanseutvikling vil alltid være temporal; leseren som umiddelbart ikke skjønner ordet «garkesai» vil ikke vite om kompetanse om begrepet var forutsatt, eller om det utvikles kompetanse om begrepet på et senere tidspunkt i teksten. Modelleseren som utledes av tekstens helhet har et helt annet forhold til kompetanse som bygges og forutsettes enn modellkarakteren som løpende utvikler kompetanse. På generelt grunnlag mener jeg begge perspektivene er nyttige, spesielt siden gudstjenesten er en gjentakende hendelse. Den kompetansen som leseren har opparbeidet seg ved gudstjenestens slutt vil leseren kunne dra nytte av på neste gudstjeneste, samtidig som det er viktig å anerkjenne øyeblikkets betydning for forståelse.

Oppgavens analysemateriale er relativt avgrenset. Nattverddelen som analyseres inngår i en større tekstlig enhet, og det vil være urimelig å si at teksten ikke utvikler kompetanse om tematikk som kan ha blitt utviklet tidligere i liturgiteksten. I denne oppgaven vil jeg derfor fokusere mest på hvert enkelt ledd for seg selv, med forbehold om at det som blir omtalt som «forutsatt kompetanse» kan ha blitt utviklet i tekst som ikke inngår i analyse materialet.

Jeg har valgt å løse dette ved å først og fremst analysere hvert ledd for seg selv, som innebærer at det foregående leddet kan ha utviklet den kompetansen som analysen sier er forutsatt. Samtidig som dette er et viktig og nødvendig forbehold å ta for oppgaven vil det være nyttig å analysere hvert ledd separat, nettopp fordi det viser hvilken kompetanse leddet selv forutsetter at MK har på dette tidspunktet. Spørsmålet til hvert enkelt ledd blir da: hvilken kompetanse utvikler og forutsetter dette leddet? En ulempe ved dette er at analysen kan synes oppstykket. En fordel er at faktiske mennesker ikke er like observante som modelleseren: det er teksten, og ikke den faktiske leseren, som utvikler kompetanse. Dette innebærer at faktiske lesere antakeligvis ikke utvikler like mye kompetanse som teksten legger opp til, siden modelleseren eksemplifiserer tekstens fulle potensial. Samtidig vil det

være mulig å «skjønne» teksten, uten å inneha all kompetansen. Animasjonsfilmer fra Disney er ofte gode eksempler på kommunikasjon som har en dobbel betydning: de yngste «skjønner» teksten, men de eldre skjønner ofte noe mer, for eksempel en referanse, som går fullstendig over hodene på de yngste. Det samme kan være tilfelle med liturgiteksten, hvor for eksempel kompetanse om treenigheten kan gi teksten en ekstra dybde.

I den retoriske analysen vil flere ulike alternativer knyttet til enkeltledd bli sammenlignet, men i MK-analysen er det kun ett alternativ som vil bli analysert. Det er i all hovedsak alternativet som foreligger først i *Justering av ordning for hovedgudstjenesten*,³⁸ kalt «alternativ A» i denne oppgaven.

Når noe vurderes som forutsatt kompetanse innebærer det at den som utfører analysen mener den nødvendige kompetansen for å oppfatte tekstens fulle potensial verken blir utviklet eller er allment kjent; det er et skjønsspørsmål å avgjøre hva som er «for lite» allment kjent til at det skal inkluderes i analysedelen.

Kompetanse er nøkkelbegrepet i modellkarakteranalysen, men i frykt for å forbruke begrepet skriver jeg ikke alltid «dette utvikler kompetanse»; analysen handler stort sett om kompetanse som er utviklet eller forutsatt, og forhåpentligvis vil det være mulig å forstå at det fortsatt er snakk om kompetanse selv om begrepet ikke benyttes i annenhver setning. Analysen vil ha et ekstra fokus på kompetanse tilknyttet guddom, MK og språk i forbindelse med teksten.

4.3 Retorisk analyse

Etosentrert og konseptentrert kommunikasjon

Retorisk kommunikasjon har bedre vilkår hvis tilhøreren mener avsenderen har en gunstig etos eller er positivt innstilt til budskapet, og som nevnt i teoridelen kan en retorisk analyse være både avsender- og konseptentrert. I denne oppgaven vil kommunikasjonen primært bli analysert som etosentrert, som innebærer at analysen undersøker hvordan teksten ser ut til å påvirke tilhørers oppfattelse av avsenders etos. Tilhørernes oppfattelse av avsenderen er til en viss grad kjent, men det er hvordan *teksten* kan utvikle etos som primært blir undersøkt i

³⁸ Dnk/KM, *Justering av ordning for hovedgudstjenesten*

denne oppgaven; konseptsentrert kommunikasjon bruker avsenders etos som kapital, mens etosentrert kommunikasjon bruker budskapet som kapital.

Alle *karakterene* i liturgiteksten er ulike avsendere for teksten, samtidig som tilhørerens oppfattelse av hver enkelt karakter er en oppfattelse av *teksten* som avsender; karakterene er ulike, men de inngår i samme rollespill og har samme skaper/forfatter. Tilhøreren er tildelt den samme rollen som MK, men i motsetning til MK så er det opp til tilhøreren å avgjøre om det er en attraktiv rolle. Jeg kommer ikke til å skille mellom de ulike karakterenes muligheter for å utvikle gunstig etos, med mindre det synes retorisk relevant, men det er nyttig å være klar over at det er mulig for tilhøreren å oppfatte guddommens etos som gunstig, i motsetning til for eksempel *Liturgen*.

Først vil alternativ A bli analysert med hensyn til retoriske muligheter for *ungdommer*. Deretter analyseres alternativene med hensyn til forskjeller fra alternativ A som er retorisk relevante.

Gunstig holdning og muligheter for likhet

Det er mange faktorer som spiller inn i tilhørerens oppfattelse av avsenders etos, og det er ikke alle som er like anvendelige for en tekstlig analyse. Den retoriske analysen vil primært undersøke mulighetene for å utvikle en oppfattelse hos tilhøreren om at 1) avsenderen har en *gunstig holdning* overfor tilhøreren; og 2) det er *likhet* mellom avsender og tilhører. Andre faktorer vil også bli kommentert når det synes retorisk relevant. I analysedelen er det først og fremst de *gunstige* mulighetene jeg fokuserer på, men det er viktig å være klar over at det som ikke blir kommentert sjeldent er nøytralt. Mye av teksten som ser ut til å ha dårlige muligheter for å utvikle likhet har gode muligheter for å utvikle *ulikhet*.

Tilhøreren/ungdommen

Geir Hellemo skriver i *Gudstjeneste på ny* at gudstjenesten må ta utgangspunkt i allmenne interesser for å kunne være noe annet enn et foreningsfellesskap, og at religiøs tale må forankres i allmenne kår for å kunne være meningsbærende: «Vi kan ikke bare begynne å snakke om Jesu sonoffer i en slags erfaringenes ingenmannsland.»³⁹ Det er mange viktige

³⁹ Hellemo *Gudstjeneste på ny*, 19; 28

enkelthistorier om hvordan gudstjenesten har fungert både godt og dårlig som en kommunikasjonshendelse, men det gir et ufullstendig bilde å henge seg opp i anekdotiske enkeltfortellinger. For å forsøke å unngå at det ikke er mine preferanser som er førende for den abstrakte størrelsen *tilhøreren* har jeg tatt utgangspunkt i «ungdom» som tekstens retoriske mottaker og tilhører. Det er flere grunner til at jeg har valgt *ungdom* som min konstruerte tilhører: 1) som nevnt innledningsvis synes mange ungdommer gudstjenesten er kjedelig og ungdommene utgjør et underrepresentert alderssegment blant faste kirkegjengere;⁴⁰ og 2) ungdommer kan forhåpentligvis fungere som en kontrasterende figur sammenlignet med MK. Sammenligninga kan forhåpentligvis ha overføringsverdi til andre grupper i befolkninga også.

Tallene som ligger bak konstruksjonen *ungdommer* i denne oppgaven er hentet fra *Confirmation Work in Europe*⁴¹ og *Jeg tror jeg er lykkelig*.⁴² Tallene fra Schweitzer sin bok er fra undersøkelser gjort med konfirmanter, og tallene fra Holmqvist sin bok er hentet fra ungdomskoler. Tallene er dermed litt blandet, og tallene skulle gjerne vært nyere. Samtidig er ikke disse tallene nødt til å være helt presise for å finne retoriske *muligheter*, samtidig som det er viktig å være klar over at usikkerhet i tallgrunlaget gjør vurderingene mindre presise. For å unngå å bruke for mye plass på tall og statistikk vil jeg gjøre et utvalg av tall som jeg presenterer:

Konfirmantene rangerte viktighet/interesse på en skala fra 1 til 7, hvor 7 er høyest. Svaret er oppgitt som gjennomsnittsscore.

Ungdommer har ikke spesielt høy religiøs interesse (3,55); liten opplevelse av tilknytning til kirka (3,05); lite opptatt av religiøs praksis (2,09); og orienterer ikke livet sitt i stor grad etter tro (3,49).⁴³

Konfirmantenes svar på hvorfor de meldte seg på til konfirmasjon: for å lære mer om Gud og tro (3,48); for å erfare fellesskap i konfirmasjonsgruppa (4,52); for å bli styrket i troen min

⁴⁰ Holmqvist *Jeg tror jeg er lykkelig*, 73

⁴¹ Schweitzer *Confirmation Work in Europe*

⁴² Holmqvist *Jeg tror jeg er lykkelig*

⁴³ Schweitzer *Confirmation Work in Europe*, 306

(3,29). Det er tydeligvis ikke de religiøse aspektene som er den primære motivasjonen for å konfirmere seg.⁴⁴

Det er ikke spesielt stor oppslutning om at Gud skapte verden (3,94), relativt høy score på at det er liv etter døden (4,56); god tilslutning til at Gud elsker alle mennesker og bryr seg om hver og en av oss (4,85); ikke stor tilslutning til at Jesus sto opp fra de døde (3,86); de er ikke spesielt usikre på hva de skal tro (3,93); ikke så mange som tror Gud hjelper i vanskelige situasjoner (3,07); en del som tror på Gud (4,26); og det er ikke så mange som mener at kirka har svarene på spørsmål som er viktige for konfirmantene (3,65).⁴⁵

Ungdommer tenker sjeldent på Gud og ber sjeldent,⁴⁶ de er mye mer interesserte i vennskap (5,95), meninga med livet (4,80), og rettferdighet og ansvar for andre (4,72); enn nattverd (3,30), gudstjenester (3,12), Jesus Kristus (3,61) og Bibelen (3,31).⁴⁷

I Holmqvist sin undersøkelse svarte ungdommene at det som var viktigst for valg av fritidsaktivitet var venner, spenning, riktig tidspunkt og muligheten for å bli kjent med nye.⁴⁸ 43% av ungdommene trodde på Gud, 29% visste ikke, mens 27% trodde ikke.⁴⁹

Ungdommene ble spurt om hvilke forestillinger som stemte med deres oppfattelse av Gud. 33% var enige i «Verdens skaper»; 31% i «Allmektig»; 28% i «Kjærlighet»; 10% i «Dommer».⁵⁰ 47% mente Jesus var Guds sønn, uten at man vet hva ungdommene selv har lagt i dette, mens resten enten mente Jesus var en historisk person, en som aldri har eksistert, annet eller at de ikke visste.⁵¹

Forrige gang ungdommene var i kirka syntes 76% at det var en kjedelige preken; 71% at gudstjenesten var for lang; 17% gleder seg til neste gang; og 51% synes gudstjenesten var gammeldags.⁵²

⁴⁴ Ibid. 307

⁴⁵ Ibid. 308

⁴⁶ Ibid. 309

⁴⁷ Ibid. 310

⁴⁸ Holmqvist *Jeg tror jeg er lykkelig*, 29

⁴⁹ Ibid. 51

⁵⁰ Ibid. 53

⁵¹ Ibid. 58

⁵² Ibid. 70

På spørsmål om hva som er viktig sier 76% venner; 63% familien; 51% kjæreste/kjærlighet; 32% ha det kult på fritida; 11% religiøs tro.⁵³ Ungdommene ble spurt om hva som er interessant, og da svarte de dette: 81% kjærlighet; 75% fred i verden; 55% likhet mellom mennesker; 45% jordas opprinnelse; 34% menneskets skapelse; 29% Guds eksistens; 17% Bibelen.⁵⁴

Da ungdommene ble spurt om hva de gjorde for å finne ut av hva som er rett og galt (mulig å velge flere), svarte 36% at de lyttet til sin indre samvittighet; 34% snakket med vennene; 25% snakket med foreldrene; 9% snakket med søsken; 5% snakket med voksen som ikke er forelder; 2% leste religiøs bok; 18% visste ikke.⁵⁵

Nesten halvparten (43%) svarte at de følte seg ensomme hver dag eller ofte,⁵⁶ mens omtrent like mange sa at de var stresset nesten hver dag eller ofte (41%).⁵⁷ Over halvparten tenker over meningen med livet og døden ofte, nesten hver dag eller en gang imellom,⁵⁸ og 43% sier de er meget lykkelige, og 40% passe lykkelige.⁵⁹ 67% tenker over meninga med livet ofte eller en gang imellom.⁶⁰

Som nevnt tidligere tyder disse tallene på at gudstjenesten ikke har spesielt god innledende kredibilitet hos ungdommer, og ungdommer synes heller ikke å være særlig interessert i religion. Mange av dogmene har relativt laber oppslutning. Ungdommer er derimot interessert i vennskap og familie, og bryr seg om verdier som kjærlighet og rettferdighet.

4.4 Diverse redaksjonelle valg

For å gjøre det enklere å forstå oppgaven ønsker jeg å gjøre leseren oppmerksom på et par valg jeg har gjort før analysedelen:

Mye tematikk som er relevant for analysen er gjentakende i liturgiteksten. Et eksempel på dette er kjønnet språk, og for å unngå for mye gjentakelse drøfter jeg kjønnet språk ved første

⁵³ Ibid. 84

⁵⁴ Ibid. 85

⁵⁵ Ibid. 91

⁵⁶ Ibid. 100

⁵⁷ Ibid. 101

⁵⁸ Ibid. 102

⁵⁹ Ibid. 103

⁶⁰ Ibid. 109

naturlige anledning. I resten av analysen vil det påpekes når språket er kjønnnet, men betydninga vil drøftes i mindre grad ved senere anledninger i oppgaven.

I analysen er det et poeng at det blir brukt ulike navn om guddommen, og derfor har jeg valgt å bruke nettopp «guddommen» i stedet for «Gud» eller et annet navn, når ikke annet er presisert.

Underleddene av 22 *Nattverdmåltidet* vil bli analysert samlet i modellkarakteranalysen. Leddet består av flere underledd med lite tekst, og liturgien har få alternativer. På dette tidspunktet er forhåpentligvis analysemetoden bedre kjent for leseren, og det er mulig å rekke over mer materiale ved hjelp av mindre tekst på denne måten.

Aktørene i rollespillet omtales med fullt navn, stor forbokstav og i kursiv for å tydeliggjøre at det er aktørene det refereres til (*Alle, Menighet, Liturg, Medliturg*).

Analysen er en tekstanalyse, men liturgiteksten er skrevet med tilhørende handlinger. Dette blir tydelig i forbindelse med nattverdmåltidet siden handlingene i denne delen er tett sammenvevd med verbalspråket som finner sted under gudstjenesten. Dette gjør at analysen blir litt merkelig i forbindelse med visse ledd.

Fotnotereferansene i analysedelen er til «Justering av ordning for hovedgudstjenesten», men i tillegg har jeg lagt ved en samling av alt analysematerialet. Det har vært hensiktsmessig å ha enkel tilgang til analysematerialet underveis i arbeidet, og jeg antar det samme vil gjelde for den som leser oppgaven.

Til sist vil jeg understreke usikkerhetsmomentene knyttet til analysen, som er et viktig forbehold som leseren av oppgaven må være klar over: analysematerialet er snevert, og tallgrunnlaget for den konstruerte størrelsen *ungdommer* har en viss usikkerhet ved seg. Analysen skal først og fremst forsøke å finne tendenser og muligheter for å kunne si noe generelt om kommunikasjon i forbindelse med gudstjenester.

5 Analyse av nattverden

5.1 Takkofferbønn (20.2)⁶¹

Bønnen innleder med å tiltale «Gud», og hele bønningen er en henvendelse til «Gud». Jesus blir nevnt to ganger, og begge gangene er det tydelig snakk om en person som blir omtalt og ikke tiltalt: 1) «så gjør oss til ett med hverandre og med Herren Jesus Kristus»; og 2) «Ta imot oss og våre gaver i Jesu navn». Det er en tydelig distinksjon mellom Gud og Jesus, hvor Gud er hovedkarakteren: alle bønnene er rettet mot Gud, og det er Gud sine egenskaper som blir beskrevet (velsignet; eier jorda; kan forene sin globale kirke). Jesus kan riktignok bli ett med MK, men også her er det Gud som er det handlende subjektet. Det er tydelig at det er et slags samarbeid mellom Gud og Jesus, men det er alltid Gud som er det handlende subjektet og som synes å være overordnet Jesus.

MK vet at «Herren» blir brukt som et samlende gudsnavn, og MK vil da i større grad kunne identifisere Jesus med Gud. Denne kompetansen er forutsatt, og denne teksten utvikler primært kompetanse om at Jesus er underordnet Gud.

Siden guddommen er en sentral aktør gjennom hele liturgiteksten vil all kompetanse som utvikles og forutsettes om guddommen være relevant og førende for videre persepsjon av liturgiteksten. En viktig del av denne kompetansen handler om gudsnavn, og kompetanse om treenighet henger tett sammen med bruken av gudsnavn. Treenighetslæren er relativt kompleks i og med at den forsøker å fastholde paradokset om at guddommen er både tre og én, noe som gjør det mer krevende å utvikle denne kompetansen i liturgiteksten. I *Brødrene Karamasov*⁶² bruker Fjodor Dostojevskij ulike navn på samme karakter. For den som er innvidd i russisk navnekultur og Dostojevskis verk kan dette være helt uproblematisk, men for den uinnvidde kan oppgaven med å kategorisere og få oversikt over karakterene føre til misforståelser og svekket engasjement i teksten. Ved å bruke ulike navn på guddommen, hvor de ulike personene i treenigheten i hvert fall delvis er samme karakter, er det sjans for at intensjonen om å uttrykke treenighet forsvinner i mangfoldet av karakterer. Store deler av

⁶¹ Dnk/KM «Justering av ordning for hovedgudstjenesten», 12

⁶² Dostojevskij, *Brødrene Karamasov*

liturgiteksten er relativt meningsmettet i utgangspunktet, og tekster blir som regel ikke mer tilgjengelig av å introdusere flere karakterer, som attpåtil skal være samme karakter.

Det er *Liturgen* som snakker på vegne av fellesskapet som MK inngår i («av ditt eget gir vi deg tilbake»). *Liturgen* og *Medliturgen* har medierende roller mellom menigheten og guddommen; av og til henvendt til menigheten på vegne av guddommen, av og til henvendt til guddommen på vegne av menigheten. MK må konstant fortolke hvem som er adressat og avsender.

MK mener Gud er velsignet og eier jorda, og kommer med bønner/ønsker (forening av den globale kirke; forening mellom seg selv, de andre og Jesus; at Gud skal ta imot gavene i Jesu navn).

Bønnen har gjennomgående kollektiv pronomenbruk, og MK inngår altså i et fellesskap som deler ønsker med MK. Flere av ønskene synes å handle om fellesskap, både om utvidelse («kirke av alle folkeslag og tungemål») og kvalitet («gjør oss til ett»). MK ønsker et stort og tett fellesskap, men det er forutsatt kompetanse hva det faktisk innebærer å bli gjort til ett, og hvem «hverandre» refererer til; «hverandre» kan referere både til 1) forsamlingen som gir tilbake; og 2) den globale kirke, og begge tolkningene synes gode. Samtidig kan ikke begge tolkningene være gyldige samtidig. Hvilken tolkning som foretrekkes/velges vil få konsekvenser for hvor inkluderende MK er.

Jorda og alt som fyller den tilhører Gud, og Gud gjør MK en tjeneste ved at MK får lov til å ha noe i det hele tatt. For hvis alt egentlig tilhører Gud så eier ikke MK noe som helst. Dette innebærer at Gud gjør MK en tjeneste ved å la MK få ha noe som helst, og MK ønsker å vise sin takknemlighet for dette. Teksten gir inntrykk av at MK ønsker å gjøre seg liten overfor Gud med hensyn til hvordan MK snakker ned sine egne gaver (gavene tilhører egentlig Gud) og det at MK *ber* Gud om å ta imot gavene. Det vanlige ville vært at det er den som mottar gaver som skal være takknemlig, ikke den som gir.

Ved at foreninga knyttes til brødet og vinen utvikles det kompetanse om nattverden. Det blir ikke sagt i dette leddet at brød og vin er nattverdselementene, men dette er relativt allmenn kompetanse, selv om dette til en viss grad må betraktes som forutsatt kompetanse.

Benevnelsen av brødet og vinen er et frampek mot nattverden for den som sitter med den nødvendige kompetansen, i tillegg til å utvikle kompetanse om nattverdens funksjon (forening).

Tekstens språk skiller seg tydelig fra dagligspråket, både gjennom ordvalg og syntaks. En mer alminnelig syntaks ville vært at subjektet og verbalet er plassert tidligere i setninga, og subjektet plassert foran verbalet. Dette vil si at følgende setning samsvarer bedre med vanlig syntaks: «Du er velsignet, Gud», i stedet for: «Velsignet er du, Gud.»

Selv om denne syntaksen er påfallende ulik en mer «dagligdags» syntaks, så er denne ulikheten typisk for en del språk som blir brukt i liturgien. Det gir språket et distinkt preg av annerledeshet, og kan gi assosiasjoner av høytid og noe som er mer formelt og stivt enn det dagligdage. Ordene i leddet synes ikke å være spesielt særkirkelige, med unntak av «Herren Jesus Kristus», mens ord som «folkeslag» og «tungemål» synes gammelmodige. Det er heller uttrykkene og bildene som framstår uvanlige.

Bildene av vinen og brødet som brukes om å bli forent har et poetisk preg, som kan gi inntrykk av noe mystisk; et poetisk språk kan åpne opp et større tolkningsrom.

Språket er ikke et nøytralt redskap for kommunikasjon, som bare utgjør beholderen til innholdet; tekstens innhold er uløselig knyttet til tekstens form. Språket utvikler dermed kompetanse om stilmessige preferanser, og tilgjengeligheten i språket utvikler kompetanse om vokabular og språklige tolkningsevner.

Mystikken knyttet til forening av korn, druer, mennesker og Jesus gir teksten et litt mystisk og poetisk preg. Et mystisk eller poetisk språk kan ofte gjøre språket mer åpent og flertydig, som igjen kan reflektere at det finnes elementer av usikkerhet eller tvetydighet i innholdet. Dette i seg selv kunne vært en invitasjon til at MK hadde et poetisk/undrende forhold til teksten, men teksten som helhet synes rimelig resolutt og bestemt. Teksten utvikler kompetanse om at MK har en tilsluttende holdning til teksten.

Retorisk analyse av alternativ A

Gud ser ut til å ha både evne og vilje til å bry seg om MK sine ønsker, og Gud synes dermed å ha en gunstig holdning overfor MK. Det er likevel ingen kausalitet i at tilhøreren oppfatter at Gud har en gunstig holdning overfor tilhøreren, siden dette vil avhenge av hvorvidt tilhøreren kjenner seg igjen i MK sine perspektiver/ønsker. Tilhøreren kan oppfatte at det er tekstens

spesifikke perspektiver og ønsker som Gud bryr seg om, og ikke MK sine perspektiver og ønsker. En slik tolkning støttes av følgende: det er mer framtreddende at MK har en gunstig holdning overfor Gud enn motsatt.

Språket har et tydelig preg av annerledeshet, og det synes i hvert fall ikke å være tilpasset ungdommer. Siden oppfattelse av tilpasning er en viktig faktor for om tilhøreren oppfatter at avsenderen har en gunstig holdning overfor tilhøreren kan språkets annerledeshet være en utfordring. De mer poetiske/mystiske sidene kan ha appell til noen segmenter, men først og fremst synes språket å være annerledes/ukjent/ulikt. Det er utfordrende å skulle skrive tekst som skal være troverdig for mange forskjellige mennesker, og det reiser en interessant problemstilling: Kommer tilhøreren til liturgiteksten som seg selv, eller kommer tilhøreren som en karakter? Er det meningen at tilhøreren skal ta med seg sitt eget liv som bakgrunnsforståelse og fortolkningsnøkkel til teksten? Innledningsvis ble Hellemo sine ord om at gudstjenesten skal være livsnær gjengitt, men det er ikke sikkert at ønsket om å ha en livsnær tekst veier tyngre enn ønsket om å følge tradisjoner. Det er uansett mer sannsynlig at tilhøreren vil oppfatte teksten som en mulig dialogpartner for egne erfaringer hvis språket oppleves som troverdig.

MK ønsker å gi tilbake til Gud som eier alt; bli forent med Herren Jesus Kristus; har interesse for nattverden; og utviser takknemlighet overfor Gud. Relasjonen som tilhøreren inviteres inn i minner mer om det å underordne seg en velgjører enn en likestilt venn.

Ønsket om foreningen av Guds kirke av alle folkeslag kan forstås som et ønske om fred og rettferdighet, noe som samsvarer godt med ungdommers prioriteringer. Samtidig er det noe mulig eksklusivistisk over at det er *kirka* som skal forenes, formodentlig i motsetning til de som ikke inngår i Guds kirke. Det er mulig å tenke at «Guds kirke» inkluderer alle mennesker, men dette synes ikke å være den rimeligste tolkninga. Ønsket har dermed potensiale til å bli oppfattet som både likhet og ulikhet, avhengig av hvem tilhøreren inkluderer i Guds kirke.

I MK-analysen ble det kommentert at det var muligheter for flere ulike tolkninger. For MK er denne kompetansen forutsatt, men for tilhøreren er den bare åpen. Forutsatt kompetanse åpner et kunnskapsrom som tilhøreren implisitt inviteres til å fylle. Når tilhøreren fyller dette kunnskapsrommet er det ikke nødvendigvis i samsvar med avsenders intensjon, men det kan

føre til at tilhører får et økt engasjement for deltakelse i teksten. Hvis tilhøreren opplever at kompetansen passer/gir mening er det mulighet for opplevd likhet med avsender, selv om det muligens er en skinnlikhet. En slik åpenhet kan fort være et tveegget sverd: Med hensyn til mekanismene som hindrer mennesker i holdningsendring (selektiv eksponering, oppmerksomhet, persepsjon og ihukommelse) synes det sannsynlig at åpent tolkningsrom som skal fylles ut av tilhøreren vil bli fylt ut på en måte som forsterker tilhøreren sine rådende holdninger/meninger.

Med hensyn til pronomenbruken er det tydelig at MK inngår i et fellesskap. Samtidig er det et fellesskap som synes å være basert på enighet om meninger/ønsker i hovedsak knyttet til religiøse interesser, og tilhøreren oppfattelse av enighet med ønskene/interessene vil være avgjørende for om det oppfattes som en reell/attractiv invitasjon til fellesskapet. Dette er ikke interesser som står sterkt hos ungdommer, og mulighetene for å utvikle likhet eller gunstig holdning synes begrensede.

Retorisk analyse av alternativene⁶³

Så å si alt som blir sagt i alternativ B blir sagt i alternativ A, og alternativ B virker først og fremst som en noe kortere versjon av A. Den største forskjellen er at foreningsaspektet utgår, og som en del av dette blir Jesus omtalt én gang i stedet for to ganger. Jesus blir heller ikke omtalt som «Herre» i alternativ B, som gjør at tilhøreren ikke virker like underordnet Jesus som i alternativ A. Gud omtales som «evig», som i større grad gir assosiasjoner til evighet/liv etter døden, i stedet for «velsignet», som er et tydelig religiøst uttrykk.

Foreningsaspektet i alternativ A innebærer fellesskap. Et betimelig spørsmål er «fellesskap for hvem?», og det er ikke godt å si om fellesskapet framstår som attraktivt for ungdommer. Frampeket mot nattverden som er den delen av alternativ A som er poetisk kommer heller ikke med. Nattverden interesserer ikke ungdom noe særlig, men det poetiske språket ga språklig variasjon og åpnet et større tolkningsrom.

⁶³ Dnk/KM «Justering av ordning for hovedgudstjenesten», 12

5.2 Hilsen / Prefasjonsdialog (21.1)⁶⁴

I løpet av en relativt kort tekst på 29 ord blir «Herren» sagt fire ganger, og den siste ganga omtales «Herren» som «Herren vår Gud». Det utvikles dermed kompetanse om at «Herren» kan være samme karakter som «Gud», men samtidig er det mulig å tolke «Herren» mer som en tittel enn et navn; både «Herren» og «Gud» blir brukt som egennavn her, men «herre» og «gud» er også fellesnavn. Det at det blir brukt stor forbokstav indikerer at det blir brukt som navn, men dette er kun mulig å oppdage for den som leser teksten.

Det utvikles kompetanse om at «Herren (vår Gud)» kan «være med» og at det er «verdig og rett» at Herren får takk. Det blir ikke presisert hva det vil innebære at Gud skal «være med» eller hvorfor Herren fortjener takk i dette leddet, og kompetansen er dermed til en viss grad forutsatt. Samtidig synes ikke den kompetansen som er forutsatt å hindre essensiell forståelse av leddet for dem som ikke har denne kompetansen: Herren skal takkes.

Det meste av kommunikasjonen har til nå foregått mellom *Liturg*, *Medliturg*, *Menighet*, *Alle* og ulike personer tilknyttet guddommen. Det er umulig å avgjøre om *Liturgen* snakker på egne vegne (*jeg* ønsker at Herren skal være med dere) eller på vegne av Herren (*Herren* har lovet være med dere), siden *Liturgen* ikke posisjonerer seg selv i teksten. Uavhengig av om *Liturgen* snakker på egne eller Herrens vegne så er den faktiske kommunikasjonen mellom *Liturg* og *Menighet*.

Pronomenbruken viser at MK er en del av et fellesskap («vi løfter»; «vår Gud»). Alle MK sine replikker er gjentakelser eller bekreftelser av det som *Liturgen* allerede har sagt, og dette gir inntrykk av at det ikke er en reell dialog/meningsutveksling som foregår; dette kan tyde på at MK har en fastsatt rolle, med begrenset mulighet for spontane/personlige innspill. MK inngår i et fellesskap med ferdigskrevne replikker.

I leddets nest siste linje inkluderer *Liturgen* seg selv i fellesskapet («la oss takke»; «vår Gud»). *Liturgen* synes å være i en mellomposisjon mellom guddommen og MK ved å inngå i et av «vi»-ene som MK inngår i, uten å inngå i alle «vi»-ene. Det er dette fellesskapet som har Herren som sin Gud, og dette er et tilfelle hvor «vi»-et det refereres til i «Herren vår Gud» både kan tolkes inkluderende og ekskluderende: Er Herren Gud for alle, eller kun dem som er

⁶⁴ Dnk/KM «Justering av ordning for hovedgudstjenesten», 12

til stede? Ut fra teksten er det ikke mulig å avgjøre hvem som medregnes i «vi»-et, men det utvikles kompetanse om at det finnes et «vi».

MK løfter sitt hjerte til Herren. Siden uttrykket står i sammenheng med nærhet til Herren og oppfordringa om å takke Herren er det rimelig å tro at det har en sammenheng mellom disse faktorene, men verken uttrykket i seg selv eller konteksten rundt synes å gi en tydelig forklaring av hva dette innebærer. Samtidig er «hjertet» et følelsesenter i dagens språk, i motsetning til bibelsk tid, da hjertet hadde en lignende funksjon som det «hodet» har som tankesenter i dag. Det å løfte sitt hjerte i dag synes å kommunisere en mer emosjonell og sentimental åpenhet enn den bibelske forståelsen av hjerte. Hjertet kan også være et symbol/tegn på hva som er viktig, og teksten viser at MK ønsker å la guddommen få prege MK sine prioriteringer. Igjen åpner teksten for to ulike tolkninger som begge synes gode, og det synes umulig å avgjøre hvilken tolkning som i størst grad åpner opp tekstens fulle potensiale, som er det en modelleser skal være.

Generelt synes liturgiteksten rimelig bestemt, men dette leddet synes å være et høydepunkt i bestemthet. Stilen er kommanderende og har et militant preg; dialogen er preget av ordre, og MK synes å gi sin bestemte tilslutning til teksten («det er verdig og rett»). Syntaksen er litt uvant på grunn av mye bruk av bydeform/imperativ, og det er relativt mange særkirkelige og/eller gammelmodige ord og vendinger («løfte hjerter»; «Herren være med dere»; «verdig og rett»). MK synes å sette pris på å ha et avklart og underordnet forhold til både *Liturgen* og Herren.

Retorisk analyse av alternativ A

Liturgen synes å ha en gunstig holdning overfor MK, siden *Liturgen* ønsker at Herren skal være med MK. Dette synes attråverdig for MK, som ønsker det samme tilbake til *Liturgen*. Teksten utvikler ikke kompetanse om hva det innebærer at Herren er med, så det er opp til tilhøreren å avgjøre hva det innebærer, og om dette er noe tilhøreren ønsker seg. Hvis dette ikke er ønskelig vil det ikke bli oppfattet som at *Liturgen* har en gunstig holdning overfor ungdommer.

Med tanke på at *Liturgen* ber MK om å løfte sitt hjerte og takke Herren, synes det viktigere for teksten å vise at MK har en gunstig holdning overfor Herren enn at Herren har en gunstig holdning overfor MK; det er MK som skal løfte sitt hjerte og formodentlig være åpen for

påvirkning fra Herren. Samtidig kan det å løfte sitt hjerte oppfattes som et ønske om å være hjertelig, genuin og autentisk, og her kan det ligge en invitasjon til en mer spontan opplevelse enn mye annen liturgitekst. I tillegg er hjertet som symbol og tegn knyttet til kjærlighet, som er en svært viktig verdi og interesse for ungdommer. Det er riktignok ikke kjærlighet som synes å være tekstens hovedanliggende, men det finnes i hvert fall en retorisk mulighet der.

Den beordrende stilen i språket forsterker MK sin underordnede posisjon overfor Herren, som framstiller Herren som noe annet enn en likestilt venn. At ungdommer verdsetter vennskap betyr ikke at en mentor/veileder er negativt, men det er heller ikke tall som jeg har funnet som tyder på at de savner en veileder. For at teksten skal kunne utvikle gunstig etos må tilhøreren kunne kjenne seg igjen i noe av MK, men MK synes ikke å ligne den typiske ungdommen som er skissert i teoridelen.

5.3 Innledende lovprisning / Prefasjon (21.2)⁶⁵

I den første setninga blir det klart at Gud «alltid og alle steder» fortjener takk. Gud er allmektig, og «evig Far» blir brukt som en apposisjon til «allmektig Gud»; «Far» og «Gud» er altså synonymmer. Gud sendte Jesus Kristus «til frelse for verden», englene lovsynger Guds «herlighet» og menigheter i himmelen og på jorda priser Guds navn. Gud er altså Far, ansvarlig for MK sin frelse og fortjener takk og pris fra mange.

Det utvikles kompetanse om at Jesus Kristus er MK sin Herre og Gud sitt sendebud for å ordne frelse for MK. Det er Jesus sin død og oppstandelse som er grunnen til at henholdsvis MK kan få syndenes tilgivelse og vinne det evige liv, men årsakssammenhengen mellom hendelse (død og oppstandelse) og effekt (tilgivelse og evig liv) er forutsatt. Det vil si at MK skjønner at det er lidelsesfortelling, offerlogikk og forsoningslære som er bakteppet for årsakssammenhengen.

Ut fra teksten i leddet er det ingen automatikk i at Jesus er Gud fordi han er «Herre»; teksten åpner opp for enhet mellom Gud og Jesus, men denne kompetansen er i alle fall delvis forutsatt. Enheten synes uansett ikke likeverdige, i og med at Jesus i all hovedsak utfører funksjoner for Gud.

⁶⁵ Dnk/KM «Justering av ordning for hovedgudstjenesten», 38

Det er *Liturgen* som snakker, men pronomenbruken er gjennomgående kollektiv: det er *vi* som takker og det er *vi* som vil forene våre røster. I andre halvdel kommer også et annet fellesskap til syne, nemlig englene og menighetene i himmelen og på jorda. Det blir ikke utviklet annen kompetanse enn at disse fellesskapene eksisterer og at MK har mulighet til å inngå i et større fellesskap enn med de tilstedeværende ved å forene sin røst med disse fellesskapene. Det utvikles ikke kompetanse om hvilket forhold MK har til disse fellesskapene, eller hvem englene og menigheten i himmelen er.

MK framstår svært takknemlig overfor Gud som har ordnet frelse for MK gjennom Jesus. Relasjonen til Gud bærer preg av en takknemlighetsgjeld, og MK takker, priser og lovsynger Gud. Det synes ikke å være noe tvetydighet å spore hos MK («alltid og alle steder»), og det synes rimelig å si at MK forventes å være tilsluttende.

I løpet av et par ord utvikles det mye kompetanse om sentrale begreper i liturgiteksten. *Frelse* er tilgivelse for syndene og evig liv; synd og død er det som MK er frelst fra; *tilgivelse* knyttes til *synd*; *evig liv* er oppnåelig på grunn av noe Jesus allerede har gjort. I likhet med kompetanse om gudsnavn og deres sammenheng med guddommen er dette kompetanse som er innholdsmessig sentral for liturgiteksten; Jesus sin gjerning er et tilbakevendende tema. I forbindelse med hvem frelsen er *for* er det igjen to mulige tolkninger, hvor den ene er mer inkluderende enn den andre: det er «vi» som skal få tilgivelse for synder og vinne evig liv. I tillegg er det «vi» som vil forene sine røster. Det er ikke den eneste gyldige tolkninga, men den rimeligste tolkninga synes å være at det er «vi»-et som synger er det samme «vi»-et som har blitt frelst av Gud. Det er mulig å lese det som at det er to ulike «vi» det refereres til, eller at det å forene sin røst ikke er noe som nødvendigvis må gjøres her og nå; en slik tolkning synes gyldig, men ikke som den beste.

Førstesetninga er svært lang (51 ord) og syntaksen er komplisert: Subjekt og verbal kommer sent; apposisjoner; og leddsetning. Høyere kompleksitet i språket krever mer oppmerksomhet. Det er også en uvanlig preposjonsbruk knyttet til Jesus: 1) MK takker Gud *ved* Jesus; og 2) englene lovsynger Guds herlighet *ved* Jesus. Essensen av meninga er forsvinner ikke uten gammelmodige språkpreferanser, men disse språkpreferansene har tydeligvis MK. Syntaksen er merkelig, ordvalget er gammelmodig og særkirkelig og tematikken er eksistensiell og tung. Det er en tung tekst å fordøye, og dette utvikler kompetanse om at MK er særdeles kompetent og oppmerksom.

Retorisk analyse av alternativ A

Teksten uttrykker gunstig holdning fra og til både Gud og MK: Gud har ordnet en løsning på synden, som synes å være et problem med høy saliens for MK, og MK ønsker å takke og lovsynge Gud for dette. MK sitt problem er ikke nødvendigvis tilhøreren sitt problem, og det er ikke noe i tallene som tyder på at religiøs synd er et viktig problem for ungdommer; stress og ensomhet synes blant annet å være mer presserende.

Språket synes ikke å være tilpasset ungdommer med tanke på at det er en komplisert syntaks, ordvalget er gammelmodig og det er en høy frekvens av særkirkelige uttrykk. Teksten er mettet på mening og krever en svært oppmerksom tilhører, og med hensyn til menneskets mekanismer for å forhindre meningsendring (selektiv eksponering, oppmerksomhet, persepsjon og ihukommelse) synes teksten også å trenge en tilhører som mener teksten har svært gunstig etos i utgangspunktet.

Omtrent halvparten av ungdommene mener at Jesus sto opp fra de døde, og det er omtrent like mange som mener at Jesus er Guds sønn. At Jesus har blitt sendt av Gud er et viktig premiss for kompetansen som utvikles om tilgivelse, og oppstandelsen er et viktig premiss for muligheten for evig liv. Det er mulig å utvikle likhet med disse meningene til en del ungdommer, men dette er ikke meninger som står spesielt sterkt. Slutningene av enkeltmeningene (frelse, tilgivelse, synd) har ikke nødvendigvis like stor tilslutning, og tematikken framstår som svært religiøs.

Det er relativt mange ungdommer som tror på et liv etter døden, og tanker om livet etter døden er noe de fleste ungdommer ofte tenker på. Tematikken har dermed potensiale til å utvikle likhet, men tematikkens relevans kan forsvinne siden livet etter døden knyttes til en hendelse mange ikke tror har skjedd (oppstandelsen).

Samtidig er det en del ungdommer som er enige i premissene, men dette medfører ikke nødvendigvis at de vil være enige i argumentet og dets konklusjon. Argumentet synes å være basert på en offerlogikk: ved å ofre noe kan man gjøre opp for noe annet. Dette argumentet er mulig å finne i teksten, selv om man må lete litt mellom linjene for å finne det. Det er heller ikke sikkert at ungdommene er enige i at Jesus kan sone andre sin straff (synd), da dette synes å bryte med den vanligste straffelogikken: den som har gjort noe galt må gjøre opp selv. Poenget her synes å være at siden det er Gud som utmåler straff kan Gud også ettergi straffen. Ifølge MK er Gud «allmektig», og maktforholdet mellom menneske og guddom framstår som

svært skjevt. Hvis MK anser Gud som lovgivende, forvaltende og utøvende instans er det opp til Gud å avgjøre om Jesus sitt offer er gyldig for menneskenes skyld. Med tanke på at det ikke er religiøse skrifter, men venner og familie som ungdommene bruker som etiske kompass, synes det lite sannsynlig at de fleste ungdommer vil tilskrive Gud en slik autoritet som argumentet krever. En annen mulig utfordring knyttet til guddommens allmektighet er *guddommen* sin skyld for at ting har blitt som de har blitt; hvis Gud er allmektig er vel Gud ansvarlig for alt som skjer, og det er mange som vil ha innsigelser mot at verden er rettferdig. Dette synes ikke å være et problem for MK, som tvert imot priser Gud, men uttrykk som tematiserer guddommens makt og skapervirksomhet har potensiale til å trigge disse mulige innvendingene. Ungdommene er opptatt av rettferdighet for alle, og det er relativt få som mener at guddommen har skapt verden. Mulighetene for å utvikle gunstig etos synes begrensede.

Et annet retorisk interessant element er hvem det er frelse *for*. «Vi»-et som blir frelst synes å være sammenkoblet med «vi»-et som synger tilbedende, og frelsen synes dermed å ikke omfatte alle mennesker. Det er en mulig *ulikhet* mellom et eksklusivistisk frelsessyn og rettferdighet for alle mennesker, som er en viktig verdi for ungdommer.

Gud blir presentert som Far. Familie er viktig for ungdommer, og for den som har gode assosiasjoner til farsbegrepet kan dette være et uttrykk for gunstig holdning fra Gud. Det motsatte vil være tilfelle for den som har dårlige assosiasjoner til farsbegrepet. Begrepet innebærer at Gud 1) har barn; og 2) er mann. Dette vil være gunstig for å etablere likhet med foreldre, og i særdeleshet mannlige foreldre med hensyn til *demografi*. Det er mulig det er en del ungdommer som oppfatter seg selv som menn, men det er nok de færreste som oppfatter seg som forelder. Likevel kan *likhet* utvikles gjennom meninger (for eksempel: familie er viktig; en far har omsorg).

Jesus er guddommens menneskelige skikkelse, men det er ikke det menneskelige ved Jesus som framheves i teksten. Jesus er «vår Herre», har blitt sendt av Gud og står opp fra de døde. Jesus sin menneskelighet kunne vært en mulighet for å utvikle likhet i demografi (være et menneske).

At guddommen benevnes som «Far» og «Jesus» tematiseres kjønnsstatistikk knyttet til guddommen. Mary Daly sa i 1973 følgende: «If God is male, then the male is God.»⁶⁶

Tilhøreren vil bære med seg eksisterende forestillinger om hvem guddommen er, og da kan det være nyttig å være klar over at guddommen både i Bibel og populærkultur oftere har blitt framstilt som mann enn kvinne. Derfor er det ikke slik at et kjønnsløst språk om guddommen nødvendigvis resulterer i en kjønnsløs guddom for tilhøreren. Gud kan bli mindre kjønnet av et kjønnsløst språk, men det gjør ikke Gud kjønnsløs. Det å forholde seg passiv vil i mange sammenhenger i praksis være støttende for status quo, selv om man ikke «gjør noe». For den retoriske analysen innebærer dette at et kjønnsløst språk om Gud ikke nødvendigvis kommuniserer en kjønnsløs Gud.

I tillegg er det et viktig poeng for den retoriske kommunikasjonen at kjønn er et relativt betent tema i samfunnet med høy saliens for mange; det å benevne guddommen som «hun» eller «kvinne» vil for mange være såpass uvanlig at tilhøreren fort vil kunne oppfatte det som et innlegg i diskusjonen om kjønn. Det kan bli oppfattet som et uttrykk for likestilling mellom kjønn, men også som et uttrykk for politisk korrekthet, hvor man i overdreven grad skal ta hensyn til minoriteter. Blant dem som er opptatt av kirke, Bibel og kristendom kan mange tolke at guddommen omtales som kvinne som et uttrykk for hvilken autoritet Bibelen har/skal ha. Det siste punktet er neppe særlig aktuelt blant ungdommer. Som ved all retorisk kommunikasjon gjelder det å kjenne sin tilhører, men retorisk kan kjønnsstatistikk gi både muligheter og utfordringer.

Retorisk analyse av alternativene⁶⁷

Det som er felles for prefasjonene som har blitt analysert er at 1) MK uttrykker takknemlighet overfor Gud; 2) Gud beskrives som skaper; og 3) alle avrundes med at fellesskapet som MK inngår i skal prise Gud.

Alle alternativene som har blitt analysert er betydelig kortere (37-52 ord) enn alternativ A (82 ord), og generelt har alternativene færre gudsnavn. Dette gjør alternativene mer oversiktlige, samtidig som det utvikles mindre kompetanse om dogmatikk. Det er for eksempel ingen andre alternativer som tematiserer «synd» eller «oppstandelse». Alternativ B er det eneste

⁶⁶ Hellemo *Gudstjeneste på ny*, 36

⁶⁷ Dnk/KM «Justering av ordning for hovedgudstjenesten», 40-47

alternativet med gudsnavn utover «Gud», og Jesus blir kalt for både «Sønn» og «Ord»; Jesus synes fortsatt underordnet Gud, men ikke i like stor grad. Siden ungdommen ikke er spesielt interessert i det religiøse (dogmatiske) synes det gunstig at dette nedtones; siden det gjelder ungdommenes *oppfattelse* er det først og fremst begrepsbruken dette gjelder, og ikke nødvendigvis innholdet. Det er heller ingen andre alternativer som omtaler Gud som «Far», og alternativ B er det eneste andre alternativet som omtaler guddommen i kjønnslige termer («Sønn»). Siden Jesus er kjent som et mannlig menneske, er nok en kjønnbetegnelse på Jesus rimelig friksjonsfri for tilhøreren. Da synes sønn som familiebegrep mer relevant som en mulighet for å utvikle likhet i mening (familie er viktig). Familieterminologi kan også være et uttrykk for en gunstig holdning overfor ungdom. Kjønnets språk har muligheter og utfordringer knyttet til demografisk likhet og meninger om likestilling.

MK sin underordning i relasjonen til Gud synes å være nedtonet i alternativene: det blir ikke sagt at MK har synd, og MK uttrykker ikke sin takknemlighet like ydmykt/tilbedende (alt A: «I sannhet verdig og rett er det at vi alltid og alle steder takker deg»). I alternativ D ser livet ut til å bli skildret som noe positivt («Det er i deg vi lever, beveger oss og er til») og i alternativ E står det at livet er en gave.

Alternativ F omtaler i likhet med alternativ A Gud som «allmektig», og de andre alternativene omtaler Gud som kunnskapsrik (C); god (E; G); evig (D). Disse adjektivene aktualiserer i mindre grad Guds makt, og medfølgende ansvar, som er et mulig hinder for utvikling av gunstig etos.

Med hensyn til retorisk kommunikasjon er det gunstig at mange av temaene som så ut til å ha begrensede muligheter for å uttrykke likhet eller gunstig holdning er utelatt i alternativene. Det er som nevnt mulig å tolke frelsesforståelsen i A som eksklusiv, og Gud framstår klart mer åpen og inkluderende i enkelte av alternativene: MK er skapt i Guds bilde (E) og alle blir nevnt ved navn (F).

Stort sett ser Gud ut til å ha en gunstigere holdning overfor MK i en del av alternativene ved å være mer interessert i/tilpasset individet. Alternativ G er et interessant eksempel: Gud er god; har skapt mennesket og kalt det ved navn (personlig interesse og tilpasning fra Guds side); og metter alt som lever (grunnleggende menneskelig behov). En åpenbar innvending mot dette er riktignok at ikke alle blir mett. Det hjelper lite å skildre en vennligsinnet guddom hvis skildringa ikke er troverdig. Med tanke på at oppfattet budskapsdiskrepans er et viktig begrep

for retorisk kommunikasjon er det en reell fare for at skildringer som ikke oppfattes som troverdige vil virke mot sin hensikt. I kommunikasjon vil det alltid være slik at noe ved kommunikasjonen er mer gunstig enn resten, og hvis mindre gunstige elementer skal være med vil det være en fordel å knytte disse elementene til gunstigere elementer.

Det har tidligere blitt påpekt at tanken om guddommen som skaper ikke har særlig høy oppslutning blant ungdommer, og at skapertematikk fort kan lede til spørsmål om guddommens ansvar. Dette kan bli en retorisk utfordring, men dette synes mer presserende når det er snakk om guddommen som skaper av universet enn av mennesket i sitt bilde; den personlige omsorgen er mer framtrædende i forbindelse med at mennesket er skapt i guddommens bilde.

5.4 Hellig / Sanctus (21.3)⁶⁸

I dette leddet er det mye kompetanse som forutsettes. Gudsnavnet som blir brukt er «Herren Sebaot», og Sebaot er hebraisk og refererer til himmelske hærskarer og oversettes iblant som «hærskarenes Herre». Guddommen er hellig, MK gjentar dette tre ganger, og det er fullt av Herrens herlighet på jorda, og det er forutsatt kompetanse hva herligheten består av. MK vet at den som kommer i Herrens navn er Jesus, siden andre halvdel av leddet er hentet fra fortellinger om da Jesus var på vei inn i Jerusalem før påskehøytida.⁶⁹

Det er ingen pronomenbruk som plasserer MK i forhold til resten, men siden det er *Alle* som ytrer ordene er MK implisitt plassert som subjekt. Måten MK forholder seg til guddommen er rimelig spesiell i dette leddet: Fra første til andre setning er det en veksling fra omtale til tiltale. På grunn av denne vekslinga virker det litt rart at det er «Herren Sebaot» som tiltales i andre setning, men siden MK skal lovsynge Herrens hellige navn (slutten av forrige ledd) kan det se ut til å være et poeng at MK eksplisitt skal uttale navnet som skal lovsynges. I tillegg vet MK at første halvdel av leddet er et nesten ordrett sitat fra Jes 6,3, med en viktig differensiering: i liturgiteksten er det skrevet «din» i stedet for «hans» herlighet. I Jes 6,3 er det serafer som roper til hverandre og *omtaler* guddommen, mens liturgiteksten primært er en *tiltale*. Det at første setning er en omtale synes å være et kompromiss som forsøker å ivareta både bibelverset og å kommunisere direkte henvendt til guddommen. Setninga om han som

⁶⁸ Dnk/KM «Justering av ordning for hovedgudstjenesten», 12f

⁶⁹ Likhet med Joh 12,12–14; Matt 21,1–11; Sal 118,26; Luk 19,38; Mark 11,9

kommer i Herrens navn er også hentet fra Bibelen og Jesus sitt inntog til Jerusalem.

Pronomenbruken er rimelig forvirrende med hensyn til hvordan det veksles mellom 2. og 3. person, og i tillegg er det to ulike personer som omtales i tredje person («Herren Sebaot»; og «han»/Jesus). «Han» er riktignok en som kommer i «Herrens» navn, så det ville vært merkelig om det var Herren selv som kom i sitt eget navn. Grammatisk er det et klønete ledd som nærmest må dekodes, hvor koden er å kjenne bibelversenes opprinnelse. MK er uanfektet av leddets grammatiske rot, og stemmer to ganger i «Hosianna i det høyeste». Det er et bibelsk og særkirkelig uttrykk som indikerer sterk indre overbevisning, og MK utviser en sterkt tilsluttende holdning til teksten.

Et spørsmål som kan være interessant i forbindelse liturgitekst er hvilket materiale som benyttes for å utforme teksten. *Sanctus* er et godt eksempel på at Bibelen har blitt brukt som materiale, men dette er forutsatt kompetanse siden det ikke blir presisert i teksten.

Språket har allerede blitt kommentert en del i forbindelse med MK, men det er også verdt å merke seg graden av særkirkelig språk («Hosianna i det høyeste»; «Sebaot»; «hellig»; «kommer i Herrens navn»). *Sanctus* kan i likhet med andre tekster i liturgiteksten synes gammelmodig, formell og stiv, og er i tillegg kaotisk. I motsetning til en del andre tekster synes stilen i *Sanctus* å være mer affektiv enn ekspressiv; dette utvikler kompetanse om at MK kan være noe mer affektiv i liturgiteksten, samtidig som ordvalget kan tyde på at MK tyr til bibelsk språk når det er følelser som skal uttrykkes («hosianna»).

Retorisk analyse av alternativ A

MK sin holdning overfor Herren Sebaot kommer tydeligere til uttrykk enn Herren sin holdning overfor MK. MK sin holdning må være en respons på noe Herren har gjort i forkant, som for eksempel å fylle jorda med herlighet eller sende en i sitt navn. Guddommen ser ut til å være godt tilpasset MK, men det er lite som tyder på at guddommen er godt tilpasset ungdommer med hensyn til språk og tematikk.

Hellighet vil nok mange oppfatte som en kontrast til det menneskelige/dennesidige per definisjon, så det synes vanskelig å utvikle likhet gjennom *demografi*. Helligheten synes også å være i tråd med MK sin underordning, som ikke synes å samsvare med ungdommers store interesse for vennskap. Liturgiteksten låner Bibelens autoritet, men for retorisk

kommunikasjon er det lite effektivt å låne autoriteter uten etablert kredibilitet; ungdommers interesse for Bibelen er spesielt lav.

For MK synes *Sanctus* å være en relativt affektiv affære, som kunne vært et uttrykk for spontanitet og følelser. Denne muligheten for å utvikle likhet blir nok blokkert av språket; de spontane uttrykkene er ikke de samme i dag som på bibelsk tid. Teksten er mettet av særkirkelig begreper, og måten det veksles mellom omtale og tiltale er svært forvirrende. Leddet krever en bibelkompetent og oppmerksom tilhører for at leddet skal kunne bli forstått slik som MK gjør det, og mulighetene for å utvikle gunstig etos synes tilnærmet fraværende.

5.5 Nattverdbønn / Epiklese (21.4)⁷⁰

Nattverdbønnen inneholder gudsnavn på alle tre personene i treenigheten. Det interne forholdet mellom dem synes å være styrt av Gud/Skaperen, som var den som sendte Jesus/sin Sønn, og som kan sende sin Ånd. MK sin henvendelse er rettet mot Gud/Skaperen som er det primært handlende subjektet. Gud fortjener pris, er hellig, har skapt himmel og jord, elsket verden og har gitt sin Sønn og kan sende Ånden over gavene. Det utvikles kompetanse om Jesus gjennom oppdraget han ble sendt for: Jesus skulle frelse «oss» fra synd og død og vinne Gud et hellig folk. Med tanke på at det er «vi» som priser synes det sannsynlig at «oss» refererer til det samme «vi»-et, spesielt siden begge ordene forekommer i samme setning. Det er mulig å tolke «vi»-et som en metonymi for flere mennesker enn de tilstedeværende, og det at Gud «elsket verden» gir støtte til en slik tolkning. Den rimeligste tolkninga synes likevel å være at «vi» og «oss» refererer til de tilstedeværende i denne teksten siden det er «vi» som priser. Denne tolkninga trenger ikke å utelukke at Jesus kan frelse andre fra synd, bare at disse andre ikke blir referert til i denne omgang; det er ikke sånn at alle ytringer har intensjon om å være en faktisk påstand. Et godt eksempel på dette er: «Jeg har verdens beste pappa.»

Ånden kan bli sendt av Gud, og det er da Jesus Kristus kan bli tatt imot i brødet og vinen. MK vet at «gavene» det refereres til er «brødet og vinen», men dette er litt kronglete formulert. Det er forutsatt kompetanse at brødet og vinen er et frampek til nattverden, og det at Jesus kan bli tatt imot i brødet og vinen utvikler dermed kompetanse om nattverden.

⁷⁰ Dnk/KM «Justering av ordning for hovedgudstjenesten», 39

Jesus omtales som «Sønn» med stor forbokstav. Dermed blir det brukt et kjønnet gudsnavn, og kompetansen om at guddommen er mer mann enn kvinne videreutvikles.

MK er takknemlig og priser Gud, og ønsker å ta imot Jesus gjennom nattverden.

Lovprisningen blir utført av *Liturgen* eller *Medliturgen* på vegne av MK og fellesskapet («vi priser»), som også ber en bønn om at Ånden skal bli sendt. Samtidig som *Liturgen* eksplisitt henvender seg til Gud gir innholdet i bønnen inntrykk av at det også er en henvendelse til MK siden teksten foreskriver hva som skjer/skal skje: «vi priser deg» og «vi ber deg». Det er ikke «vi ber deg» som er selve bønnen, men «send din Ånd over disse gaver». En slik innledning kan synes overflødig hvis målet er å kommunisere mest mulig effektivt med en allmechtig guddom, men dette språket kan i hvert fall ha to mulige forklaringer: 1) MK mener at Gud setter pris på at det presiseres hva som skjer; det er noe ærbødig og høybåret over en slik språkføring; 2) ordlyden i bønnen kan ha en veiledende funksjon overfor MK, hvor *Liturgen* foreskriver handlinger/følelser. Disse forklaringene trenger ikke å være gjensidig utelukkende, og uavhengig av intensjon så har disse veiledningene en kompetanseutviklende funksjon. Det utvikler kompetanse om at «dette er bønn», «dette er lovprisning», «nå skal du føle takknemlighet» osv. Det er noe opplærende ved en slik veiledning, men siden det er lite usikkerhet i resten av leddet virker det ikke som at det er veiledning som MK behøver.

Det utvikles kompetanse om sammenhengen mellom frelse, synd og død. MK skal bli frelst *fra* synd og død, men det er forutsatt kompetanse hva dette innebærer. Det er ved å bli frelst at MK kan bli en del av Guds hellige folk; det hellige synes dermed å være noe som er fritt for synd og død.

Grammatisk minner teksten om prefasjonen: det er flere apposisjoner og leddsetninger som utgjør en relativt lang og oppstykket førstesetning. Både syntaks og uttrykk krever et trent og/eller oppmerksomt øre, og innholdet er preget av store metafysiske konsepter (frelse; nattverd). Ordvalget har et tydelig religiøst preg. Kompleksiteten i språket forutsetter en viss språklig kompetanse hos MK, samtidig som det utvikler kompetanse om MK sine språklige preferanser. MK synes fortsatt å være tilsluttende til teksten da det ikke ser ut til å være noe som inviterer til tvil, undring eller kritikk.

Retorisk analyse av alternativ A

MK gir sin pris til Gud for hva Gud har gjort, som tyder på at Gud har tilpasset sine gjerninger til MK sine behov. Spørsmålet om Gud har svart på MK sitt behov, eller at MK sitt

behov tilfeldigvis samsvarer med hva Gud har gjort, er et «høna eller egget»-spørsmål som ikke får noe svar i teksten. Distinksjonen ligger i om Gud har en gunstig holdning overfor tilhøreren, eller om MK har en Gud som har lignende behov/meninger som MK. Begge tolkninger er gyldige, men det hadde vært gunstigere for Gud sin etos om tilhøreren ikke måtte velge den tolkninga som var fordelaktig for Gud sin etos.

Gud har frelst MK fra synd og død, og spesielt døden og livet etter døden er tematikk som kan utvikle likhet mellom ungdommer og teksten. Ungdommene tenker en del på døden og de store spørsmålene, og det er en god del som tror på et liv etter døden. Det er uvisst hvor mange som tror på et liv etter døden på grunn av hva Jesus har gjort (det er Jesus som ifølge teksten frelser fra død), men det ville vært overraskende om det å gjøre konseptet mer snevert (liv etter døden kontra liv etter døden på grunn av Jesus) skulle resultere i flere muligheter for å utvikle likhet.

Når det utvikles kompetanse innebærer dette stort sett at mulighetsrommet blir mer snevert. I dette tilfelle er det en mer lukket forståelse av liv etter døden som blir utviklet, og dette får to følger: 1) det er vanskeligere å kjenne seg igjen i noe som er mer spesifikt; 2) den som kjenner seg igjen i noe som er mer spesifikt vil antakelig kjenne seg *mer* igjen. Prinsippet understrekes ved følgende eksempel: det er flere som vil kjenne seg igjen i setninga «Jeg er ei jente» enn «Jeg er ei 28 år gammel jente som bor i en heis». Eksempelet er søkt, men for jenta som kjenner seg igjen i den andre setninga vil det antakelig etablere mer likhet enn hva den første setninga ville gjort. Ved å la sider ved teksten stå ukommentert og åpne vil det være større muligheter for tilhøreren til å fylle inn de åpne rommene. I dette leddet vil det å knytte Jesus til livet etter døden kunne blokkere mulighetene for å utvikle likhet.

At Jesus skulle frelse «oss» kan oppfattes som en eksklusiv frelsesforståelse. Samtidig står det i samme setning at Gud elsket *verden*, som kan være en metonymi for alle mennesker. Dermed er det mulig å forstå frelsen som både eksklusivistisk og inklusivistisk. Dette aktualiserer rettferdighetstematikk, og hvem det er rettferdighet *for*. En eksklusivistisk frelsesforståelse synes å ha begrensede muligheter for å utvikle likhet med ungdommer.

Språklig sett synes ikke Gud/MK å ha gunstig holdning overfor ungdommer: syntaksen er komplisert, det brukes flittig særkirkelig begreper og uttrykk og tematikken kan fort oppfattes mer som *religiøs* enn *de store spørsmålene*. Likevel finnes det som nevnt retoriske muligheter i forbindelse med livet etter døden.

At Gud har skapt verden er en mening som ikke har spesielt stor tilslutning blant ungdommer, som i seg selv tyder på dårlige muligheter for å utvikle likhet, og påstanden kan som sagt lede til spørsmålet om hvilket ansvar en skaper har for sitt skaperverk. MK stiller ikke dette spørsmålet, men «det ondes problem» er en intellektuell utfordring for mange, og en mulig retorisk utfordring.

MK vet at Jesus er den menneskelige personen av treenigheten, og siden Jesus er et menneske kunne det vært muligheter for å utvikle likhet innen demografi her. Teksten vektlegger derimot Jesus sitt oppdrag og ikke hans menneskelighet.

Når Jesus blir beskrevet som «Sønn» er det muligheter for å utvikle likhet med barn, og spesielt gutter. Siden det også blir brukt som et gudsnavn forsterker det ideen om at guddommen er mannlig, med de muligheter og utfordringer dette medfører.

Gud blir beskrevet som «hellig»; det er mulig å utvikle likhet gjennom mening, men med hensyn til demografi utvikler det ulikhet siden hellighet synes å være det motsatte av det mennesker er.

Nattverden tematiseres, men mulighetene for å utvikle likhet synes begrensede siden ungdom ikke er særlig interesserte i nattverden, som i tillegg er tydelig religiøs tematikk.

Som nevnt i MK-analysen synes teksten å foreskrive MK sine følelser og handlinger. For tilhøreren som kjenner seg igjen i dette er det gunstig (mer spesifikk kompetanse, større grad av gjenkjennelse), men det er lite som tyder på at ungdommene har det samme behovet som MK for å prise Gud eller for at Ånden skal bli sendt over gavene. Det at følelser og handlinger foreskrives gjør MK til en ganske smal størrelse, som igjen kan føre til at færre vil kjenne seg igjen. Samtidig har det som sagt en veiledende funksjon som utvikler kompetanse, som kan veie opp for eventuelle ulikheter i følelseslivet.

Retorisk analyse av alternativene⁷¹

I alle nattverdbønnene takker eller priser MK Gud for hva Gud har gjort gjennom Jesus, selv

⁷¹ Dnk/KM «Justering av ordning for hovedgudstjenesten», 41-47

om alternativ D og G ikke nevner «Gud» (D: «deg, all godhets kilde; G: «deg»). Alle bønnene avrundes med en bønn om at Ånden skal komme over nattverdelementene.

De eneste alternativene med kjønnet språk er alternativ B og C, som nevner (jomfru) Maria. Ungdommer er ikke overbevist om at Jesus ble født av en jomfru, men det er retorisk interessant med en kvinnelig skikkelse, selv om hun ikke skildres som guddommelig; det gir bedre muligheter for at kvinner skal kunne utvikle demografisk likhet. En annen følge av dette er at Jesus faktisk blir født, som er noe av det mest menneskelige som skjer med et menneske, og selv om det i alternativ C er av en jomfru, så er det en mulighet for å utvikle likhet både med hensyn til demografi (likhet med å være menneske) og mening (feminisme/likestilling).

Både alternativ B og C tematiserer Jesus sin seier over døden (B: «tilintetgjorde han døden»; C: «ble døden overvunnet»). Oppstandelsen er nevnt i begge alternativene, men det er kun i C at den eksplisitt blir knyttet til Jesus sin seier over døden. At døden ble «tilintetgjort» kan tyde på at seieren er svært omfattende og kan gjelde mange/alle (B), og det samme kan sies om at Jesus «forsont[e] *alt* med seg selv og skapte fred» (C). Samtidig er begge alternativene proppfulle av teologisk språk og dogmatikk, og de er forholdsvis lange (B: 90 ord; C: 123 ord) sammenlignet med alternativ A som er 56 ord. Selv om en del av tematikken synes retorisk interessant for ungdommer er det en sjanse for at tematikken drukner i formen/språket. Alternativ B og C virker spesielt religiøst mettet, og både D, E og G er mer tilgjengelige i formen. Hvis språket ikke er tilpasset tilhøreren blir det vanskeligere å få fram at innholdet er tilpasset tilhøreren, og dette er uheldig med tanke på å utvikle en oppfattelse hos tilhøreren om at avsenderen har en gunstig holdning overfor tilhøreren.

I alternativ A skildres Gud som skaper av himmel og jord, og det er kun alternativ F blant alternativene som gjør det samme. Som nevnt tidligere synes ikke guddommen som skaper å være egnet for å utvikle gunstig etos for avsenderen. Blant alternativene som er mer tilgjengelige i språket er spesielt alternativ E interessant: Jesus er verdens frelser som døde og sto opp for å gi oss evig liv. At Jesus er *verdens* frelser synes mer inkluderende enn for eksempel *vår* frelser, og i stedet for at det er døden som blir overvunnet (B og C) så er det *evig liv* som blir gitt. Oppstandelsen er fortsatt knyttet til hvordan dette går til, men formen er mer tilgjengelig, og oppstandelsen synes ikke å være like framtrødende (oppstandelsen har dårlig oppslutning blant ungdommer). Et annet interessant element ved alternativ E er kompetansen som utvikles om nattverden: «der du samler oss som din store familie».

Ungdom er ikke interessert i nattverden, men familie er viktig for dem. Dette gir avsenderen mulighet til å bruke kapital knyttet til likheten om at familie er noe attråverdig til å heve mottakers oppfattelse av både nattverden og egen etos.

5.6 Innstiftelsesordene / Verba (21.5)⁷²

Leddets er i all hovedsak en gjengivelse av Jesus sine ord,⁷³ med unntak av innledningen «Vår Herre Jesus Kristus», som angir at det nettopp er Jesus som er ordenes avsender internt i teksten. Jesus ble forrådt, spiste med sine disipler og fortalte om en ny pakt i Jesus sitt blod som fører til at syndene blir tilgitt. Det blir ikke utdypet hvordan Jesus blir forrådt eller hvordan Jesus sitt blod er en ny pakt. Ut fra teksten synes det faktisk som at begeret er fylt av Jesus sitt blod. Det er riktignok tidligere i teksten vist at brødet er et symbol for Jesus sin kropp, og i tidligere ledd er det gitt frampek om brød og vin, men kompetansen MK må ha for å vite at det er vin det er snakk om synes å være forutsatt, akkurat som lidelsesfortellinga er et omsluttende og fortolkende narrativ til innstiftelsesordene. Jesus blir omtalt som «Herre», og det utvikler kompetanse om økt sammenheng mellom «Jesus» og «Herren».

MK er lite synlig i teksten, og er der kun som en del av dem som har Jesus som Herre («vår Herre ...»). Det er Jesus sine ord som blir gjengitt i teksten, og det blir presisert at disse ordene er til disiplene. MK vet at innstiftelsesordene blir sagt fordi de har relevans utover disippelfellesskapet, men Jesus sine ord utvikler ikke kompetanse om dette. Det at MK omtaler Jesus om Herre kan riktignok åpne for en tolkning hvor Jesus sitt blod som blir utøst har betydning for flere enn disiplene. Leddet utvikler kompetanse om at Jesus opprettet en ny pakt i sitt blod for at MK skulle få syndene tilgitt, men det utvikles ingen kompetanse om hvorfor pakten er *ny*. Hvilken pakt som er den gamle pakten er forutsatt kompetanse, men denne kompetansen synes uviktig for å forstå teksten. Dette er et godt eksempel på at kompetanse kan gi teksten ekstra dybde uten at manglende kompetanse hindrer forståelse.

Siden det er en gjengivelse av noe Jesus har sagt er denne teksten i mindre grad et uttrykk for MK sine tanker enn en del andre ledd. Å gjengi andres ord krever ikke samme tilslutning til innholdet som å komme med sine egne, men MK synes likevel å verdsette disse ordene siden de kommer fra «vår Herre Jesus Kristus». I tillegg er syndsproblematikken som tematiseres

⁷² Dnk/KM «Justering av ordning for hovedgudstjenesten», 40

⁷³ Bearbeidelse av 1 Kor 11,23-25; Matt 26,26-28; Mark 14,22-24; Luk 22,19-20

her sentral i liturgiteksten, og det er ikke noe ved teksten som tyder på at MK har en annen innstilling til teksten enn tilslutning.

Disiplene blir bedt om å gjenta måltidet for å *minnes* Jesus. Samtidig er kroppen allerede gitt og blodet er utøst, og dermed synes ikke syndenes tilgivelse å ligge i måltidet i teksten, men i Jesus sin gjerning. Jesus sine ord er bibelvers som er gjengitt uten at det blir annonsert som bibelvers. Innstiftelsesordene er riktignok en bearbeidelse og omskriving av flere bibelvers som omtaler samme hendelse (1 Kor 11,23-25; Matt 26,26-28; Mark 14,22-24; Luk 22,19-20), og det er kun i *Matteus* at den nye pakten fører til at syndene blir tilgitt.

Dette er også et tilfelle hvor Bibelen har autoritet som kildemateriale for liturgiteksten og som en autoritativ tekst i MK sitt liv, men denne kompetansen utvikles kun hos MK som vet at dette er bibelvers. Fortellinga som måltidet inngår i er også forutsatt; det er en henvisning til natta hvor Jesus ble forrådt, som er starten på at Jesus gir sin kropp og sitt blod bokstavelig talt.

Språket er mer fortellende og setningene er kortere enn i en del andre ledd. I tillegg er det relativt dagligdagse ord som har blitt brukt, og selv om enkelte ord ikke brukes i mange andre sammenhenger enn i en kirkelig kontekst er ord som «disiplene» allment kjent. Uttrykk som «pakt i mitt blod» og «utøses» er derimot svært særkirkelige.

Retorisk analyse av alternativ A

Jesus omtales som «vår Herre» innledningsvis, og dette tyder på at MK underordner seg selv i forhold til Jesus; det er MK som har en gunstig holdning overfor Jesus. Samtidig er Jesus sine handlinger gjort *for* MK («gis for dere»). Jesus er altså villig til å gi sitt liv for disiplene, og formodentlig MK. Samtidig er det lite ved Jesus sin menneskelighet som har kommet til uttrykk, og oppstandelsen er både nevnt og kjent: det er en sjanse for at offeret ved å gi sitt liv synes mindre når tilhøreren vet at den som ofrer seg våkner til liv igjen et par dager senere.

Tilgivelse av syndene synes å være en kjerneverdi for MK, og sånn sett er Jesus sine handlinger svært tilpasset MK. Guddommen har gunstig holdning overfor MK, men det er lite som tyder på at ungdommene vil kjenne seg igjen i MK. Gjenkjennelse i MK ville økt sjansene for at tekstens/guddommens holdning overfor ungdommen hadde blitt oppfattet som gunstig. Med tanke på at ganske mange ikke tror at Jesus står opp, og at synd (religiøs

forestilling) ikke synes å oppta ungdommer særlig, er det en del som tilsier at ungdommer ikke vil se seg selv i MK.

Språket i teksten synes heller ikke å være spesielt tilpasset ungdom med tanke på at alt kretser rundt nattverd og offer («nye pakt i mitt blod»). Ordvalget er relativt tilgjengelig og dagligdags, selv om tematikken virker mystisk og full av symbolikk («gjør dette til minne om meg»). Det er godt mulig ungdommene ikke legger merke til det, men leddet er i all hovedsak en gjengivelse av bibelvers. Med tanke på hvor lite interesse ungdommene har for Bibelen er det antakelig begrenset med muligheter for å utvikle likhet på dette punktet, så det synes ikke å være betydningsfullt om ungdommene vet det eller ikke.

Retorisk analyse av alternativene⁷⁴

Innstiftelsesordene er like blant alle alternativene utenom alternativ F som har et lite tillegg. I tillegg blir det sagt at ved å delta i nattverden blir Herrens død forkynt, inntil han kommer. Det er ønskelig for MK at Herren skal komme igjen, men det er nok ikke mange ungdommer som vet hva dette skal bety, eller ser fram til at Herren skal komme igjen. Det er ikke noe ved dette som synes å uttrykke at verken *Liturgen*, Herren eller teksten har en gunstig holdning overfor ungdommer, og tematikken (nattverd og Herrens død og komme) står heller ikke høyt i kurs hos ungdommer.

5.7 Troens mysterium (21.6)⁷⁵

Kristus døde, sto opp og skal komme igjen, og siden dette etterfølges direkte av at Kristus fortjener ære for at kjærligheten er sterkere enn døden utvikles det kompetanse om en viss sammenheng; hendelser som har skjedd med Jesus har ført til, eller er tegn på, at kjærligheten er sterkere enn døden. Det utvikles altså kompetanse om at det var *kjærlighet* som gjorde at Jesus kunne overvinne døden og gjenoppstå. Det er forutsatt kompetanse hvilken kjærlighet det refereres til, og det utvikles ingen kompetanse om denne kjærligheten gjør at MK også kan overvinne døden. Det er også forutsatt kompetanse hvordan Jesus døde og sto opp, hvordan MK vet at Jesus skal komme igjen, og hva noe av dette innebærer utover at kjærligheten er sterkere enn døden.

⁷⁴ Dnk/KM «Justering av ordning for hovedgudstjenesten», 41-47

⁷⁵ Dnk/KM «Justering av ordning for hovedgudstjenesten», 40

Et interessant aspekt ved leddet er at Kristus står alene, uten Gud/Faderen/Skaperen, og at det er Kristus som fortjener æren. Som karakter i liturgiteksten i sitt hele får Jesus en større rolle, selv om Jesus fortsatt omtales i stedet for å tiltales.

Det er *Liturgen* som sier første linja, og *Alle* svarer. Pronomenbruken røper ikke at MK er en del av fellesskapet, men replikkfordelinga gjør det. Språket har en resolutt og proklamerende stil (19 ord, fire setninger), og synes ikke å gi uttrykk for tvil hos MK. Samtidig er det å anerkjenne de nevnte hendelsene som et *mysterium* en anerkjennelse av at det er noe uvanlig/ubegripelig ved tematikken. Det mystiske/undrende synes å bryte med den språklige stilen, og sånn sett åpnes det et større rom for usikkerhet ved MK sin tilslutning til teksten enn ved en del andre ledd.

Tro et tvetydig begrep. Den som «tror på noe» kan både «ha tillit til noe» og «finne noe overveiende sannsynlig». Denne distinksjonen kommer bedre til syne på engelsk som bruker «faith» og «belief», mens begge begrepene gjerne oversettes til «tro». Det er en tydelig forskjell mellom det å ha tillit til at det eksisterer en guddom og det å mene at det er sannsynlighetsovervekt for at det eksisterer en guddom. Det er for eksempel mulig å ha tillit til at Gud eksisterer uten å mene at det er sannsynlighetsovervekt for at Gud eksisterer. Det at troen er et mysterium kan indikere at det er tillitsaspektet ved troen som skal vektlegges, samtidig som språkets bestemthet minner mer om sikker viten enn undring. På grunn av begrepets tvetydighet, og tvetydigheten mellom «mysterium» og språk/form, er det til en viss grad forutsatt kompetanse hvordan MK forstår «tro» i denne konteksten.

Retorisk analyse av alternativ A

Kristus døde for MK. Det blir ikke sagt eksplisitt i dette leddet, men det er utviklet kompetanse om dette tidligere, og narrativet er allment kjent, selv om det ikke nødvendigvis er allmenn tilslutning til narrativet. Dette er et tegn på at Jesus har en gunstig holdning overfor MK, og for så vidt også tilhøreren.

Blant de religiøse forestillingene er livet etter døden blant dem som står sterkest hos ungdommene, og også noe som de tenker på rimelig ofte. *Kjærlighet* scorer i tillegg særdeles høyt i forbindelse med hva som opptar ungdom. Selv om tematikken interesserer ungdom er det ingen garanti for at ytringa vil føre til gunstigere etos for avsender, men sjansene for å utvikle likhet på grunnlag av tematikken synes større enn i en del andre ledd. Et mulig aber er

at kjærligheten er knyttet til Jesus og religiøse temaer (oppstandelse), men hvis ikke hele teksten avvises av tilhøreren er dette et tilfelle hvor prinsippet om konsistens kan gjøre seg gjeldende; ungdommens oppfattelse av «kjærlighet» og «Jesus» kan nærme seg hverandre ved at tilhørerenes gunstige holdninger overfor kjærlighet og et liv etter døden kan utligne/veie opp for mindre gunstige holdninger overfor religiøs tematikk og Jesus. Siden det utvikles forholdsvis lite kompetanse om kjærligheten, som er tematikk med god mulighet for å utvikle likhet med ungdommer, er det en relativt god mulighet for at ungdommene kan fylle inn det åpne fortolkningsrommet på en måte som er gunstig for avsenders etos.

Noe av Jesus sin menneskelighet kommer til syne ved at han dør, men tre ord senere har han stått opp, før han skal komme igjen og fortjener ære. Muligheten til å utvikle likhet ligger dermed i meninga om hvem Jesus var, og ikke i demografisk likhet i at han var menneske. Disse meningene står som nevnt ikke spesielt sterkt blant ungdommene, som gir begrensede muligheter for å utvikle likhet.

Ordene som blir brukt er forståelige, og tematikken er noe svevende (mysterium, død, oppstandelse, kjærlighet). Selv om den språklige stilen ikke nødvendigvis vitner om en gunstig holdning overfor tilhøreren, så vitner den i alle fall om en mindre ugunstig holdning enn i en del andre ledd. Ordet «mysterium» synes også å myke opp MK sin i all hovedsak tilsluttende holdning til liturgiteksten, slik at tilhøreren ikke trenger å i like stor grad ta en «alt eller ingenting»-tilnærming til teksten.

Den mest allmenne bruken av «tro» er den som refererer til sannsynlighetsovervekt, og tvetydigheten tilknyttet begrepet er nok mer framtrædende for den som analyserer en tekst for å finne en modellkarakter, enn for ungdommer som tilhørere. Differensieringen mellom det å ha tillit til noe, og det å finne noe overveiende sannsynlig, kunne åpnet opp for en mer undrende tilnærming til påstander og tematikk som ungdommer i utgangspunktet er avvisende til. En slik differensiering blir ikke gjort, og mulighetene for å påvirke ungdommene i en slik retning med den foreliggende teksten er begrenset.

5.8 Bønn (21.7)⁷⁶

Teksten henvender seg kun til Gud. De andre personene i treenigheten nevnes, men spiller biroller. For selv om det er Sønnens offer, oppstandelse, himmelfart og gjenkomst som gir MK glede og takk, så er det Gud som MK henvender seg til. Gud er nådig, og kan fylle MK med Ånd og kjærlighet, og på den måten vil det være mulig for MK å gjenkjenne Kristus i mennesker som sulter og tørster. Det er Gud som skal lære menneskene å elske, slik som Kristus har elsket, og det er Gud sitt rike hvor det er mulig å samles en gang. Både Jesus og Ånden utfører/har utført viktige funksjoner, men det er Gud som er det kommuniserende og handlende subjekt; dette utvikler kompetanse om at det er «Gud» som primært er guddommen, og hvis de andre personene også er guddommen, så framstår det ikke som at de er like mye guddom.

Jesus omtales igjen som Sønn med stor forbokstav, og selv om han ikke synes å være like mye guddom som Gud, så videreutvikles kompetansen om at guddommen er mer mann enn kvinne. *Liturgen* eller *Medliturgen* snakker på vegne av MK («vi feirer») og gir det et kollektivt preg. Det blir foreskrevet hvilke handlinger og følelser MK skal ha («vi feirer»; «med glede og takk»), og det blir ikke invitert til individuelle betraktninger angående innholdet som legges fram.

Hvorvidt den *troen* som MK har på oppstandelse og himmelfart knyttes til sannsynlighet eller tillit blir ikke kommentert, og siden begge tolkningene synes rimelige åpner teksten for to forskjellige MK.

Det utvikles kompetanse om at MK setter pris på hva Jesus har gjort, forventer en gjenkomst, ønsker å bli fylt av Ånd og kjærlighet som skal få konsekvenser her og nå («sulter og tørster») og ønsker «en gang» å samles i Guds rike. Bønnen utvikler dermed kompetanse om at MK sin tro får konsekvenser både for nåtid og framtid. Gjenkomsten i herlighet kan se ut til å ha en sammenheng med samlinga som «en gang» kan skje i Guds fullendte rike, men den eksakte sammenhengen er forutsatt kompetanse.

Språket er særkirkelig: nådig; fullbrakt offer, seierrike oppstandelse; gjenkomst i herlighet; fyll oss med din Ånd; fullendt rike. Setningene er meningstunge og syntaktisk kompliserte,

⁷⁶ Dnk/KM «Justering av ordning for hovedgudstjenesten», 40

spesielt den første. Språket minner om en del annet språk i liturgiteksten, men det brukes også mer allmenne begreper som «kjærlighet», «sult og tørst» og å «elske hverandre».

Retorisk analyse av alternativ A

MK er takknemlig overfor Gud («vi feirer»; «glede og takk»), og takknemligheten er rettet mot handlingene Jesus har utført/skal utføre og frelsen handlingene medførte. Gud synes å ha en gunstig holdning overfor MK sine interesser, men det er usikkert om det er disse særskilte interessene tilfeldigvis samsvarer, eller om Gud ønsker å tilpasse seg MK sine interesser. I og med at MK sin takknemlighet overfor Guds gjerninger stadig gjentas («fullbrakt offer»; «seierrike oppstandelse og himmelfart») forsterkes inntrykket av at frelse/synd er svært viktig for MK. Samtidig svekkes sannsynligheten for at tilhøreren tolker dette som en Gud som ønsker å tilpasse seg ungdommer, siden MK sitt interessefelt er snevert og samsvarer dårlig med ungdommer sitt interessefelt.

Samtidig har det blitt understreket at Gud elsker «oss», som er en god indikator på at Gud har en gunstig holdning overfor MK. I tillegg viser bønnen at Jesus har betydning for MK i mer hverdagslige forhold ved å utvise omsorg for «den som sulter og tørster». MK ønsker å elske andre mennesker, slik som Jesus gjorde det. Hvis tilhøreren oppfatter at Jesus sin kjærlighet er den samme kjærligheten som Gud har vil dette kunne øke muligheten for at tilhøreren oppfatter Gud sin holdning som gunstig.

Kjærlighet og rettferdighet/omsorg er viktig for ungdommer, men igjen knyttes tematikken tett til Jesus og hans virke; noe interessant (omsorg for andre) settes sammen med noe mindre interessant (Jesus og hans gjerning), og effekten for utvikling av gunstigere etos vil være prisgitt oppfattet budskapsdiskrepans. Den kjærligheten og omsorgen som MK ber om på slutten minner også om vennskap, og isolert sett synes den andre delen av bønnen å ha bedre forutsetninger for å utvikle gunstigere etos for avsenderen enn den første halvdel.

Jesus blir omtalt som «Sønn» med stor forbokstav, og dette forsterker inntrykket av at Gud er mer mann enn kvinne. Retorisk trenger ikke dette å være en ulempe siden det kan gjøre det enklere for menn å oppfatte likhet, men som nevnt tidligere er det en risiko for at mannliggjøring av guddommen vil skade etos mer enn det vil gagne.

Språklig er det stor forskjell mellom første og andre halvdel: kompleksiteten i syntaksen er større i første halvdel og det er betraktelig flere særkirkelige uttrykk der. Andre halvdel synes

i mye større grad å uttrykke en gunstig holdning overfor ungdommer både i form og innhold siden språket er mer tilgjengelig og kjent.

Retorisk analyse av alternativene⁷⁷

Fellesnevneren for bønner er at det er en bønn om å bli fylt av Ånden. Unntaket er alternativ G, som er svært kort og som hovedsakelig er en innledning til neste ledd (*Fadervår*). Temaet framstår ikke som særlig egnet for å utvikle gunstigere etos overfor ungdommer.

MK i alternativ B er opptatt av forening av dem som har fått del i nattverden og å prise guddommen («deg») til evig tid. Ut fra disse interessene er det ikke noe som tilsier at guddommen har en gunstig holdning overfor ungdommer. Ønsket om at «alle som får del i brødet og vinen» skal blir forent synes for øvrig å være et uttrykk for en viss eksklusivitet, som lett kan oppfattes som en motsetning av inkluderende omsorg.

Alternativ C er derimot mer inkluderende («sammen med *alt* som er skapt»). Samtidig er MK sine interesser å bli «frigjort fra forgjengelighet» og å prise Gud. Interessene framstår himmelvendt og nærmest avvisende til det jordlige livet, og språket har et sterkt liturgisk/særkirkelig preg. Det meste ser ut til å samsvare dårlig med ungdommer.

I alternativ D ber MK om «brennende hjerter» som skal føre til barmhjertighet mot den som lider. I tillegg bes det om at Gud må bli hos MK gjennom tvil, sorg, savn og smerte, og fram til disse følelsene har «veket for evig». MK sine ønsker og bekymringer viser et større følelsesmessig spekter hos MK enn mye annen liturgitekst, og følelsene det refereres til er allmennmenneskelige. Dette gir muligheter for at ungdommer kan kjenne seg igjen i MK, og teksten har da gode muligheter for å utvikle gunstigere etos fordi Gud synes å ha en gunstig holdning overfor ungdommen (tilpasser oppførsel til ungdoms behov/følelser) og fordi det er mulig for ungdommene å utvikle likhet med interessene (liv etter det vonde/døden) og *bakgrunn* (erfaringer av vanskelige følelser: mange ungdommer ofte føler seg stresset og ensomme).

Alternativ E skildrer et kvinnelig gudsbilde («som en kjærlig mor»). Det er sjeldent med kvinnelige gudsbilder i liturgiteksten, og bildet av hvem guddommen er utvides. Dette gir muligheter til å utvikle likhet i demografi for kvinner/mødre/foreldre og meninger om

⁷⁷ Dnk/KM «Justering av ordning for hovedgudstjenesten», 41-47

likestilling. Et annet aspekt ved bildet av Gud som mor er at det er et familiebegrep. En «kjærlig mor som samler barna sine om seg» viser omsorg og omtanke, og MK sin bønn er inkluderende siden Gud skal ta *alle* i sin favn. MK viser også omtanke for de små og de sultne, som er et uttrykk for rettferdighet og omsorg for alle. Avslutningsvis introduseres *Fadervår* ved å si at alle *barn* skal be bønnen som Guds *Sønn* har lært MK. I tillegg åpner liturgiteksten opp for at ett eller flere barn skal kunne si bønnen. Hvem som er den fysiske avsenderen er helt i kanten av hva denne oppgaven skal undersøke, men siden det er skrevet inn «barn» i liturgiteksten har jeg valgt å ta det med. Dette vil kunne utvide bildet av hvem som kan snakke på vegne av både guddommen og fellesskapet, og øker sjansene for at ungdommer kan utvikle likhet med avsender. Utfordringer/muligheter knyttet til å omtale Jesus som «Sønn» har blitt påpekt tidligere og det samme gjelder her, men i denne bønnen er det i alle fall en viss kjønnslig balanse. At MK omtales som *barn* er både familiebegrep og mulighet for å utvikle likhet i forbindelse med *demografi*. Språket er for øvrig usedvanlig tilgjengelig sammenlignet med det meste annet av liturgitekst.

I alternativ F er MK interessert i å fortelle om hva Herren, Far og Jesus har gjort for MK, og å skildre hvor allmektig, prisverdig, seierrik og ærefull guddommen er. Det brukes mange ulike gudsnavn, og Jesus omtales som «Herren» («Herren ga sitt liv for oss»), uten «Jesus» eller «Kristus». Det er gode muligheter for å utvikle likhet med tilhørere som er opptatt av treenighet og ortodoksi, men synes å være dårlig tilpasset ungdommer. Bruken av mange ulike gudsnavn kan fort oppfattes som mer forvirrende enn kompetanseutviklende. MK ønsker å leve et liv som er Gud til ære, og bønn om å få ta del i Herrens gjenkomst. Bønnen er særdeles lite jordvendt, og Gud skildres som en tronkonge som ønsker å bli prisert av sine tjenere. Dette gudsbildet avviker fra bildet av en nær og omsorgsfull guddom som bryr seg om alle, som er ungdommens bilde av guddommen, og interessene (Jesu død og oppstandelse; allmektighet; nattverd) synes heller ikke å samsvare med ungdommers interesser. Det er relativt lange setninger, ordvalget er særdeles særkirkelig, og hele alternativet er mye lengre enn de andre; F er 172 ord, mens den nest lengste (A) er 74 ord. Guddommen synes ikke å ha en gunstig holdning overfor ungdommer, og mulighetene for å utvikle likhet er magre.

Alternativ G er ordrett lik avslutningen av alternativ E. MK gir uttrykk for at det finnes et fellesskap blant guddommens barn som ber bønnen Sønneren har lært dem. Hele bønnen er kun

15 ord, og betydelig kortere enn resten av alternativene. Dette medfører begrensede muligheter for å utvikle likhet, men også begrensede muligheter for å utvikle ulikhet.

5.9 *Fadervår (21.8)*⁷⁸

Hele bønningen er rettet til Far, et mannlige kjønnede gudsnavn. Det meste av *Fadervår* er ønsker rettet mot Far i stilen «la ...», og ut fra tekstene er det tydeligere hva MK ønsker for/fra Far, enn hvem Far er. Ut fra ønskene kan navnet til Far helliges, riket til Far kan komme, og viljen til Far kan skje på jorda, slik den faktisk skjer i himmelen. Far er i himmelen, og dette synes dermed også å være Fars rike. Det er forutsatt kompetanse hva slags sted himmelen er for MK. Far kan gi oss daglig brød, tilgi skyld, unnlate å la MK komme i fristelse og frelse fra ondt. Riket, makten og æren tilhører Far. Far portretteres som allmektig og allestedsnærværende, og det utvikles kompetanse om at Far *kan* styre hvordan MK sitt liv skal være. Det er forutsatt kompetanse hva som skal til for at Far etterkommer MK sine bønner, men formodentlig hjelper det å be.

MK ber bønningen i fellesskap med *Alle* («vår Far»; «tilgi våre skyldnere» mm.). Stort sett er bønningen ønsker som MK har for seg selv og fellesskapet, med unntak av én ting som MK selv skal gjøre sammen med fellesskapet, nemlig å tilgi sine skyldnere. Med tanke på hvor prominent tilgivelse av synd er i liturgiteksten og begrepenes relative likhet, synes det mulig at tilgivelse av *skyld* er et lignende konsept som tilgivelse av *synd*.

Det utvikles kompetanse om at MK er guddommens barn, for guddommen er Far. Ut fra MK sin bønn virker det som at Fars vilje ikke skjer på jorda for øyeblikket, men i samme bønn understrekes det at makten tilhører Far. Bildet som skildres av Far virker dermed å være noe selvmotsigende, men det utvikles også kompetanse om at MK ikke henger seg opp i dette.

Det er forutsatt kompetanse at bønningen er hentet fra Bibelen og at dette er bønningen Jesus lærte sine disipler å be. Siden MK har denne kompetansen utvikles det kompetanse om at Bibelen er kildemateriale for liturgiteksten, og en følge av dette er at Bibelen har en viss autoritet for MK.

⁷⁸ Dnk/KM «Justering av ordning for hovedgudstjenesten», 13

Språket er direkte i stilen, konkret i innholdet og forholdsvis tilgjengelig. Det brukes enkle og alminnelige ord og begreper, samtidig som det er relativt uvanlige konsepter som beskrives (Far i himmel; navn som helliges; rike som skal komme), og det er ikke noe som tilsier at MK har en annen holdning til teksten enn tilsluttende.

Retorisk analyse av alternativ A

Ved å omtale guddommen som «Far» spiller teksten både på kjønn og familiebegrep, med de muligheter og utfordringer som medfølger. Ved å plassere Far i himmelen, som er allment kjent som stedet for livet etter døden ifølge kristen tro, blir livet etter døden i hvert fall indirekte tematisert. Troen på et liv etter døden både opptar og har relativt god oppslutning blant ungdommer er det muligheter for å utvikle gunstigere etos her.

På tross av de mulige retoriske utfordringene knyttet til kjønnsaspektet ved «Far» synes en far mer personlig og omsorgsfull enn for eksempel en herre. Samtidig skildres Far som opphøyet ved å bo i himmelen, ha et navn som kan helliges og ha makten og æren i evighet.

Farsbegrepets nærhetsaspekt nedtones ved at Far også omtales som opphøyet, og det synes lite sannsynlig at ungdommer vil kjenne seg igjen i Far med hensyn til demografi eller bakgrunn. Mulighetene ligger eventuelt i meninger (familie er bra) og gunstig holdning (en far er bra).

Det virker rimelig å forutsette en viss konsistens mellom de ulike bønnene som MK ber, og dette innebærer at Fars *vilje* er konsistent med tilgivelse av skyld, utdeling av daglig brød og hjelp mot fristelse. Disse behovene synes å være allmennmenneskelige, og Far synes dermed å ha mulighet og interesse av å hjelpe med disse behovene. Dermed er det en likhet i interesser (menneskets ve og vel), og Far synes å ha en gunstig holdning overfor tilhøreren (tilpasning til menneskets situasjon). I hvilken grad den gunstige holdninga framstår som troverdig kan betviles med tanke på at Far har «all makt». En naturlig følge av dette synes å være at Far også er ansvarlig for det som ikke går menneskets vei.

Det er en utfordring angående bønnenes konsistens med hensyn til at MK ber om å bli frelst fra «det onde». Enten må 1) det onde tilskrives Far; eller 2) så har ikke Far *all* makt. Det er relativt mange ungdommer som tror på en ond makt, så en slik tolkning kan utvikle likhet. En slik tolkning vil også bryte med tanken om guddommens allmektighet, men dette synes nesten

å være en fordel med hensyn til utfordringene allmektighet medbringer. Tekstens konsistens og troverdighet vil derimot kunne svekkes ved en slik tolkning.

Språket er enkelt, og tidvis nært, samtidig som det formidles store konsepter gjennom særkirkelig begreper (himmel, hellighet, ære i evighet). I motsetning til en del andre bønner synes denne bønningen mer tilpasset menneskers behov; det er mindre utlegning av dogmer, som kan bli oppfattet som opplæring av tilhøreren, og mer uttrykk for MK sine ønsker/behov. Siden bønningen inneholder allmennmenneskelige behov er det muligheter for at ungdommer kan oppfatte likhet med MK, og dermed kan avsenderen utvikle en gunstigere etos.

5.10 Nattverdmåltidet (22)⁷⁹

Gud har en fred som *Liturgen* ønsker at skal være med *Menigheten*, og *Menigheten* ønsker det samme for *Liturgen*. Hvordan man oppnår denne freden, eller hva det innebærer er forutsatt kompetanse, og synes mest å være et uttrykk for gunstig holdning overfor hverandre. Etter nattverdmåltidet ønsker *Liturgen* igjen at «fred» skal være med MK, og det utvikles kompetanse om at Gud har fred som kan komme MK til del.

Gud har et lam som bærer verdens synder, kan miskunne seg og gi fred. Det er brukt stor forbokstav om Lammet som indikerer at det er et gudsnavn, og selv om henvendelsen er direkte til Lammet så presiseres Lammets forhold til Gud: det er Gud sitt Lam. Det er forutsatt kompetanse at Jesus er Lammet, men i og med at lammets funksjon knyttes til *synd*, utvikles det kompetanse om en mulig sammenheng. I tillegg utfører både Lammet og Jesus funksjoner *på vegne av Gud*; det er Gud sitt Lam og det er Gud som har sendt Jesus. Kompetansen om hva det refereres til som «verden» sine synder synes forutsatt, men siden synd stort sett har vært knyttet til mennesker, er «menneskenes synd» en rimelig tolkning av «verdens synd». Med tanke på at MK ber Lammet om miskunn og fred kan det virke som at MK ber Lammet om å overta MK sine synder, og dette er en mulig tolkning av at Lammet bærer verdens synd.

I Johannes 1,29 sier døperen Johannes: «Se, Guds lam, som bærer bort verdens synd» når han ser Jesus. Siden MK har kompetanse om denne bibelteksten utvikles det kompetanse om at Jesus er Lammet, og siden det brukes stor forbokstav om Lammet utvikles det kompetanse om at Lammet/Jesus har en spesiell relasjon til guddommen. En annen kompetanse som blir

⁷⁹ Dnk/KM «Justering av ordning for hovedgudstjenesten», 13f

forutsatt er lammets funksjon i jødisk tradisjon som offer hvor mennesker kunne gjøre opp for seg overfor guddommen ved å ofre. Så når Jesus er Lammet, fungerer Jesus som en offergave på vegne av andre. Etter at lammet har blitt omtalt er det Jesus sitt navn som blir nevnt:

«Kristi kropp» og «Kristi blod». For den som vet at lammet har hatt en offerfunksjon er det lettere å dra koblinga mellom lammet og Kristi kropp og det som blir gitt. Etter utdelinga legges det til at det er «den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus» som har gitt sin kropp og sitt blod, og han gjorde det til soning for MK sine synder, og igjen kobles synd til Jesus, som forsterker sammenhengen mellom Lammet og Jesus.

Liturgen sier også at Jesus har *nå* gitt sin kropp og sitt blod. Det virker unødvendig å si at Jesus har gjort det *nå*, med mindre det har en funksjon å presisere at det har skjedd *nå*, og teksten utvikler dermed kompetanse om at Jesus på en eller annen måte har gitt sin kropp på nytt, her og nå. Det er derimot forutsatt kompetanse hvordan det går til at brødet og vinen er Jesus sin kropp og blod som har blitt gitt her og nå.

Det utvikles kompetanse om at det er attråverdig med en sann tro og at denne troen har en sammenheng med evig liv. Kompetansen om sammenhengen mellom tro og evig liv, og hva slags tro MK ber om styrke til er forutsatt, og det samme er lidelsesfortellinga. Liturgiteksten har utviklet kompetanse om at Jesus dør og står opp, og at måltidet med disiplene har en sammenheng med Jesus sin død og syndenes tilgivelse, men ikke om den narrative rammen rundt dette.

MK er stort sett en del av fellesskapet som blir utgjort av *Menigheten* eller *Alle*. Unntaket er under utdelinga, hvor *Liturgen* henvender seg direkte til MK. Det utvikles dermed kompetanse om at Jesus ikke bare ga sin kropp for fellesskapet, men for MK personlig.

Kommunikasjonen i liturgiteksten er primært mellom Gud, *Liturgen* og MK, men under *Agnus Dei* henvender MK seg direkte til Guds Lam. Ellers er mye av kommunikasjonen mellom *Alle* og *Liturgen*, og det er først og fremst Jesus som blir tematisert: MK ønsker seg forening med Kristus gjennom brødet, Lammets miskunn og fred og sann tro til evig liv.

Hele *Nattverdmåltidet* er fattig på hjelpeverb (f. eks. «Guds fred være med dere»), og det er relativt mye gjentakelse (Guds fred; Guds Lam; «gitt for deg»). Syntaksen er ikke spesielt komplisert, og det gjentakende gir et seremonielt preg. Det er en del ord og begreper som er særkirkelige («korsfestede og oppstandne»; «soning for våre synder»; «sann tro»; «Guds

Lam»; «miskunn»), og teksten har et tydelig preg av bestemthet over seg. Det er lite som tyder på at MK har en annen holdning til teksten enn tilsluttende. Unntaket er kanskje bønnen om styrke til en sann tro; hvis det er en reell bønn vil det si at det kan være vanskelig å tro slik som MK ønsker å tro, og dette er mulig å lese som et tegn på en viss indre usikkerhet hos MK. Samtidig synes MK å ha sans for det seremonielle, poesi og mystikk.

Retorisk analyse av alternativ A

Mye av kommunikasjonen foregår mellom *Liturg* og tilhører, og synes ikke å være rettet til eller fra guddommen. Guddommen er absolutt til stede, men det er *Liturgens* holdning overfor tilhøreren som skildres gjennom «Guds fred være med dere» og MK sin holdning overfor *Liturgen* med «Guds fred være med deg». Ungdommer er opptatt av fred, så tematikken kan utvikle likhet. Siden kommunikasjonen er mellom *Liturg* og *Alle* utvikles det kompetanse om at det tilstedeværende fellesskapet MK inngår i ønsker hverandre fred, som kan tyde på en gunstig holdning overfor hverandre internt i fellesskapet.

Lammet bærer verdens synder og kan gi miskunn og fred, men det forutsettes mye kompetanse om Bibelen og offerkultur for å forstå *Agnus Dei*. Hvis tilhøreren oppfatter at det utvikles kompetanse om at det er mulig å henvende seg til Jesus (Lammet) som er den menneskelige personen i treenigheten ville det vært muligheter for å utvikle økt demografisk likhet mellom tilhørere og guddom, men dette synes svært lite sannsynlig ut fra forventet kompetanse og interesse hos ungdommer. I tillegg er denne henvendelsen til et *lam*, som ikke er det mest menneskelige trekket ved Jesus.

Under utdelinga presiseres det at kroppen og blodet ble gitt for «deg». Pronomenbruken er mer personlig enn i de fleste tilfeller i liturgiteksten fordi henvendelsen er direkte til tilhøreren. Samtidig hjelper det lite med en personlig hilsen om ikke mottakeren liker hilsenen; muligheten for å utvikle en oppfattelse av gunstig holdning er avhengig av at ungdommer ønsker at Jesus skal gi sin kropp og blod for seg. Med tanke på ungdommers begrensede interesse i nattverden synes dette usannsynlig.

Etter utdelinga ønsker *Liturgen* at Jesus skal gi fellesskapet styrke til å holde troen oppe. Styrke i seg selv synes generelt attraktivt, men siden styrken knyttes eksplisitt til tro begrenses muligheten for å utvikle likhet. At denne troen også knyttes til evig liv burde derimot tilsi at mulighetene øker noe.

Språket synes ikke å være tilpasset ungdommer i og med at det er mettet med tung religiøs symbolikk, krever mye forutsatt kompetanse og interesse for nattverd, Bibel og tilgivelse av synd. Med tanke på syndstematikkens prominens i liturgiteksten synes syndstilgivelsen å være et dramaturgisk høydepunkt, og denne tematikken synes som sagt å ha begrenset verdi med hensyn til å utvikle gunstig etos overfor ungdommer. Det er samtidig verdt å nevne at et av tekstens høydepunkt har sin forløsning i en kropp (Jesus sin kropp som blir gitt), og selv om det ikke er Jesus sin menneskelighet som dominerer i teksten er dette en mulighet for å utvikle likhet.

Det at MK ber om styrke i forbindelse med troen tyder på at det å tro ikke er så svart/hvitt som store deler av liturgitekstens bestemthet kan gi inntrykk av. Bønnen om styrke er bare en dråpe av tvil i et hav av sikkerhet, men med tanke på at mange ungdommer ikke har den samme sikkerheten i forbindelse med trosforestillinger (for eksempel oppstandelse) som MK er det nyttig å påpeke som et retorisk relevant poeng.

Når det kommer til spørsmålet om hvem som er inkludert synes *Nattverdmåltidet* å være noe ambivalent: Lammet bærer *verdens* synd; Jesus ga sin kropp for alle våre synder (innholdsmessig ulikt om man legger betoninga på «alle» eller «våre»); og en tydelig sammenheng mellom tro og evig liv. I beste fall åpner teksten for at tilgivelse for synd/frelse/evig liv er for alle, men ambivalensen peker mer i retning av visse begrensninger. Med tanke på ungdommers interesse for rettferdighet og omsorg for alle kan dette være et utfordrende punkt. Liturgiteksten stiller ikke spørsmål ved guddommen sitt ansvar som skaper og fordeler av frelse, men sjansene synes store for at mange ungdommer vil gjøre dette.

Retorisk analyse av alternativene⁸⁰

Fredshilsen / Pax (22.1)

Leddet har et kort og valgfritt tillegg. Analysene i denne oppgaven er tekstbaserte, og dette er et av tilfellene hvor begrensningene ved en slik analyse blir tydelig: Tillegget er en oppfordring om å hilse på hverandre med et tegn på fred, og i gudstjenesten følges dette opp av at tilhørerne hilser på hverandre med et tegn på fred. Ord og handling er særdeles tett sammenvevd, og tillegget vil bli analysert med disse forbeholdene i mente.

⁸⁰ Dnk/KM «Justering av ordning for hovedgudstjenesten», 13f

Liturgen oppfordrer til interaksjon mellom tilstedeværende, og oppfordringa utvikler kompetanse om at fred skal være en del fellesskapet. Ungdommer bryr seg om både fellesskap og fred, og *Liturgen* synes dermed å en gunstig holdning overfor ungdommene. Det utvikles ikke kompetanse i teksten om hva et «tegn på fred» er, men siden dette vil utvikles under en faktisk gudstjeneste vil det ikke bli drøftet mer.

Brødsbrytelse (22.2)

Leddet er valgfritt. Hvis leddet sløyfes vil mulighetene for å utvikle gunstig og ugunstig etos utgå. Tematikken (forening gjennom nattverd) synes å ha begrensede muligheter for å utvikle gunstig etos blant ungdommene.

Utdeling (22.4)

Igjen er ordene tett knyttet til handling, og dette begrenser relevansen av den retoriske analysen.

Ulikhetene mellom alternativ A og B synes minimale, selv om det i A brukes et noe mer moderne språk («kropp», ikke «legeme») og det presiseres at kroppen og blodet er gitt for MK. A fokuserer mer på elementenes funksjon, mens B vektlegger innholdet i større grad. Begge disse alternativene er knyttet til utdelinga av brød og vin, i motsetning til alternativ C som er et alternativ for dem som ikke ønsker å motta brød og vin.

Alternativ C har et særkirkelig språk, men det at uttrykket «Herren velsigne deg og bevare deg» antakelig er blant de mer kjente vendingene fra liturgiteksten kan potensielt veie opp for noe av annerledesheten i språket. Det uttrykkes ønske om at Herren skal ha omsorg for MK og føre MK til et evig liv, og muligheten for å utvikle gunstig holdning synes gode, såfremt det språklige ikke kommer i veien. I tillegg er «evig liv» (livet etter døden) noe som interesserer ungdommer og gir muligheter for å utvikle likhet i interesse.

5.11 Måltidets avslutning (23.1)⁸¹

Det utvikles kompetanse om at Far er himmelsk og fortjener takk for sine velsignede gaver, og at Far er mann. Gavene har potensiale til å bevare MK i troen på Far, forene «oss» i Far sin kjærlighet og stadfeste håp om evig liv, og disse gavene kobles til noe Jesus har gjort («Jesu

⁸¹ Dnk/KM «Justering av ordning for hovedgudstjenesten», 15

Kristi skyld»). Det er forutsatt kompetanse hvilke gaver det refereres til, men siden bønnen kommer rett etter nattverden synes det å være en rimelig tolkning at det er brødet og vinen som det takkes for.

Det utvikles kompetanse om at MK inngår i fellesskapet *Liturgen* takker på vegne av («vi takker»), og at MK er takknemlig overfor Far. Bønnen gir uttrykk for at MK har et ønske om å være nær Far, og en viss frykt for å ikke være det («bevare oss i troen»). Teksten utvikler kompetanse om at troen henger sammen med gavene Far har gitt, nestekjærlighet og håp om et evig liv. Hvordan MK kan tro rett synes å være feil spørsmål med hensyn til teksten, siden det er Far, og ikke MK, som skal bevare troen. Teksten forutsetter en del kompetanse om både tro, kjærlighet og evig liv, selv om denne kompetansen ikke synes å stå i veien for en generell forståelse av teksten.

Den språklige stilen er bestemt og formell («ved disse gavene»), og MK ser ikke ut til å være noe annet enn tilsluttende. Et mulig aber mot en fullstendig tilsluttende holdning er bønnen om å bli bevart i troen, for da synes det ikke som en selvfølgelig at troen faktisk blir bevart. Samtidig synes MK såpass sikker ellers at bønnen om å bli bevart får preg av å være proforma; MK ønsker å bli bevart i troen, men MK framstår ikke som usikker på om det faktisk kommer til å skje.

Retorisk analyse av alternativ A

«Himmelske Far» minner om innledninga til *Fadervår* («vår Far i himmelen»), og har de samme retoriske mulighetene: far som familiebegrep; guddommen som far; guddommen som mann; himmel som destinasjon etter døden. I tillegg synes Far mer opphøyet ved å være «himmelsk» i stedet for å bo i himmelen. Det opphøyende går igjen i bønnen («vi takker deg»; «dine velsignede gaver»), og MK underordnes. Gavenes effekt har en del retoriske muligheter: 1) bevare tro; 2) forene i kjærlighet; 3) stadfeste håp om evig liv. Kjærlighet og livet etter døden opptar ungdommer, men å bli bevart i troen er ikke like aktuelt, og dermed er det en fare for at budskapsdiskrepansen kan hindre muligheten for å utvikle gunstigere etos.

Ordvalget er rimelig tilgjengelig, selv om språket er noe formelt og bærer preg av å være liturgisk («bevare oss i troen»; «for Jesu Kristi skyld»); de fleste enkeltordene er forståelige, men konseptene de representerer er tydelig religiøse. Språket synes å være tilpasset den religiøst interesserte, som forsterkes ved at bønnen avsluttes med «for Jesu Kristi skyld».

Språket synes ikke å være tilpasset ungdommer, og uttrykker dermed ikke at avsender har en gunstig holdning overfor ungdommer.

Retorisk analyse av alternativene⁸²

Det som er felles for takkebønnene er takken for måltidet. Alle alternativene tematiserer dermed nattverden, og siden ungdom ikke er spesielt interessert i dette er det et aber for alle alternativene.

Alternativ B er mer mystisk i både form og innhold: takken er rettet mot «visdommens Gud»; måltidet har en dyp hemmelighet; og Sønnen ga sitt liv for én verden og én menneskehet. Bønnen om enhet synes svært inkluderende, og kommuniserer fellesskap og omsorg for alle. Omsorgsaspektet blir enda tydeligere i andre del av bønningen hvor MK ber Gud om hjelp til å høre rop, se nød og elske sin neste. Språket er relativt tilgjengelig, og det virker nesten mer poetisk enn liturgisk. Hvis ungdommer kan kjenne seg igjen i MK sine behov og språket, er det gode sjanser for at ungdommene vil oppfatte at Gud har gunstige holdninger overfor dem. Det at ungdom er opptatt av rettferdighet og omsorg for alle kan tyde på muligheter for dette.

I alternativ C er MK takknemlig for at måltidet har gitt del i Jesus sin «seierrike død og oppstandelse», og ønsker å bli styrket til «vitnesbyrd og tjeneste i verden». Det brukes mange særkirkelige vendinger og språket framstår tydelig religiøst. Verken tematikk, ønsker eller språk synes å samsvare med ungdommers interesser og behov, og mulighetene for å utvikle gunstig etos synes begrensede.

Alternativ D nevner at Gud har gjort MK til arving i Guds rike gjennom dåpen, takker for måltidet som har gitt syndenes forlatelse og fornyet tro på løfter, og ber om styrke til «vitnesbyrd og tjeneste i verden». Språket er mettet med religiøse forestillinger og uttrykk, og det at dåpen gir tilgang til arv kommuniserer et eksklusivt fellesskap for de døpte. Med hensyn til tematikk og behov som blir uttrykt synes bønningen å ha begrensede forutsetninger for å utvikle en gunstigere etos for avsender.

⁸² Dnk/KM «Justering av ordning for hovedgudstjenesten», 15

6 Sammenfatning og konklusjon

6.1 Modellkarakteranalysen

Det er en svært kompetent MK i *Nattverddelen*. MK har oversikt over de ulike gudsnavnene og forholdet mellom dem og god bibel- og teologikunnskap. Det utvikles en del kompetanse underveis, men teksten synes å forutsette mer kompetanse enn den utvikler.

MK sin kommunikasjon med guddommen, både i innhold og form, gir inntrykk av at MK har fått innvilget audiens hos guddommen. Guddommen skildres som mektig og hellig, og MK er glad og takknemlig for det som guddommen har gjort for MK. Det aller meste av kommunikasjonen som er rettet mot guddommen er rettet mot «Gud»/«Far», og unntaket er *Agnus Dei* som henvender seg direkte til «Guds Lam». Dette utvikler kompetanse om at «Gud»/«Far» er den overordnede personen i treenigheten. Når Jesus og Ånden omtales er det først og fremst for å beskrive funksjoner «Gud»/«Far» har fått eller kan få dem til å utføre.

Syndematikk er framtrødende i teksten, og tilgivelse av syndene er viktig for MK.

Guddommen har kommet med en løsning med for dette gjennom Jesus sin død og oppstandelse, som blir MK til del i måltidet. Et annen tematikk som er viktig for MK er framtida. Forventninger og forhåpninger om at Jesus skal komme igjen blir gjentatt, og det er tydelig at MK ser fram til gjenkomsten, og er takknemlig for å skulle få ta del i det nye livet. Det utvikles også kompetanse om at MK bryr seg om mellommenneskelige forhold, men denne tematikken er mindre framtrødende enn synds- og gjenkomsttematikken.

Det utvikles kompetanse om at MK har en tilsluttende holdning til teksten. Formen er bestemt, og i all hovedsak er innholdet også bestemt. Unntakene som angår innholdet («troens mysterium»; bønn om å bli bevart i troen) overstyres av den gjennomgående bestemte formen.

MK foretrekker et språk som er annerledes og avviker fra dagligtale. Generelt er ordvalget preget av religiøse konsepter og gammelmodighet, og syntaksen er uvanlig og noe høybåren. Innholdsmessig er teksten meningstung, og MK har sterk språklig kompetanse.

Det meste av kommunikasjonen blir utført av, eller på vegne av, et fellesskap. Dette innebærer at MK setter pris på et kollektivt møte med guddommen, med faste rammer.

Martin Modéus skriver i *Menneskelig gudstjeneste* om «Den faldne skabnings parentes», som han mener er en overskrift som passer godt til mye liturgitekst; liturgitekstens aksent er på at

relasjonen mellom mennesket og guddommen i utgangspunktet var brutt, og liturgitekstens oppgave er å gjenopprette relasjonen.⁸³ En slik overskrift synes å samsvare godt med MK sine preferanser i nattverddelen av liturgiteksten.

6.2 Ungdom og retoriske muligheter

MK sitt problem er synd, mens ungdommen sitt problem er ensomhet og stress. MK er opptatt av kristne konsepter, som verken interesserer eller har stor tilslutning blant ungdommer. MK inngår i et fellesskap, og fellesskap kunne vært et interessant tilbud til ungdommer som opplever ensomhet. Samtidig ser fellesskapet ut til å være mer basert på religiøse interesser enn allmennmenneskelige livsvilkår, og ut fra den retoriske analysen ser det ut til at fellesskapet ikke framstår som særlig attraktivt for ungdommer.

Analysen har vist at det finnes en del muligheter i liturgiteksten. Noen alternativer framstår som betydelig mer gunstige enn andre, og det er spesielt alternativene som i større grad tar for seg allmenne livsvilkår som synes å ha bedre sjanser for å utvikle gunstig etos.

Det er mange ulikheter blant alternativene, men hvis man ser dem i et større perspektiv er alternativene relativt like. Forskjellene blir belyst i en retorisk analyse, men det er betimelig å spørre om forskjellene er retorisk signifikante. Når det sies i alternativ D i *Måltidets avslutning* (23.1) at dåpen gjør MK til arving i Guds rike er det klart at dette kan oppfattes som eksklusivistisk. For den som blir bevisst problemstillinga kan en slik forståelse av dåpen gi muligheter og utfordringer, men det er kun for den som blir bevisst problemstillinga. Med hensyn til hva menneskets motvilje mot å endre mening, og mekanismene som motvirker holdningsendring, er det mer sannsynlig at det er den oppmerksomme tilhøreren som i det hele tatt legger merke til problemstillinga. Forskjellene er signifikante i en tekstlig analyse, men det betyr ikke at de er retorisk signifikante for tilhøreren. Hvorvidt guddommen er kjønnnet eller ikke har antakelig høyere saliens for liturgisk bevisste, enn for ungdommer generelt. Det kjønnede språket har både muligheter og utfordringer, men mulighetene svekkes hvis ikke tilhøreren allerede er engasjert i teksten. Dette er interessant med hensyn til hvilke erfaringer og oppfattelser som får styre utviklinga av liturgi, og for så vidt teologi. Jeg tillater

⁸³ Modéus, *Menneskelig gudstjeneste*, 106

meg et tabloid og retorisk spørsmål for å tydeliggjøre poenget: er det dåpsteologiens eksklusivitet som holder mennesker borte fra gudstjenesten og dåpen?

Den retoriske analysen har undersøkt mulighetene for å utvikle oppfattelse av likhet og gunstig holdning mellom tekst og tilhører, men teksten synes ikke spesielt interessert i å utvikle en gunstigere etos. Liturgiteksten argumenterer ikke for sin egen relevans for tilhøreren, men forutsetter den. Tallene jeg har tatt utgangspunkt i for å beskrive ungdommer viser en tydelig differensiering mellom MK og ungdommer, og verken språk eller tematikk i liturgiteksten gir gode muligheter for å utvikle gunstig etos. Kristendommen er i dagens Norge en metafortelling blant flere alternativer, men liturgiteksten er tilpasset dem som allerede har forpliktet seg til kristendommens verdensanskuelse.

Modéus skriver om et annet materiale enn det denne oppgaven har analysert, men det virker overraskende passende som en kommentar til analysedelen:

Ingen moderne informationsmedarbejder ville vælge at kryptere sit budskab i en form, hvor der kræves en halv universitetsuddannelse for at dechiffrere budskabet. [...] Gudstjenesten er dog i dag konstrueret sådan, at delagtighed næsten forudsætter forståelse af symbolerne. [...] For at gudstjenesten ud fra dette perspektiv skal blive en uforvansket oplevelse, er der altså behov for omfattende forklaringer. Institutionen, kirken, styrer da oplevelsen ved at undervise mennesker i, hvad de skal opleve. Fra kirkens side er dette på sæt og vis udtryk for mistro. Vi tror jo ikke på bæreevnen i det, vi gør, hvis vi kræver at forklare, hvad der skal opleves.⁸⁴

Ingenting forblir det samme, for konteksten vil alltid endre seg. Det kan være en utfordrende innsikt for en bevegelse som ønsker å være tro mot sannheten. Man forsøker å være tro mot det som har vært, i overbevisning om at det som har vært var sant. I gudstjenestesammenheng har det ført til at man i en del ledd har beholdt tradisjonens form (for eksempel «Kyrie eleison»). Det er ikke de første kristnes umiddelbare *forståelse* av utropet man har prioritert å være tro mot, men *ordlyden/formen*. Dagens tilhører må gå (om)veien om den første leserens kompetanse; dagens leser må bli gitt gårdsdagens nøkler for å få tilgang til dagens uttrykk.

⁸⁴ Modéus, *Menneskelig gudstjeneste*, 114f

Innledningsvis siterte jeg fra Kirkemøtet som vedtok den justerte ordninga for hovedgudstjenesten om at gudstjenesten skulle bygges med forventning om at alle generasjoner skal kunne feire sammen. Hvis nattverdsdelen av liturgiteksten er bygget opp med forventning om at ungdomsgenerasjonen skal ønske å feire gudstjeneste er det i så fall et svært snevert segment av ungdomsgenerasjonen.

7 Litteratur

Balsnes, Anne Haugland, Solveig Christensen, Jan Terje Kristoffersen, Hallvard Olavson Mosdøl, red., *Gudstjeneste à la carte: liturgireformen i Den norske kirke*. Oslo: Verbum akademisk, 2015.

Den norske kirke/Kirkemøtet, «KM 05/19 Justering av ordning for hovedgudstjenesten: Kirkemøtets vedtak», hentet fra protokollen fra Kirkemøtet 2019, tilgjengelig på: https://kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkemotet/2019/vedtak/km_05_19_justering_ordning_hovedgudstjeneste_og_alm_bestemmelser_vedtak.pdf [lest 30.12.2019].

Den norske kirke/Kirkemøtet, «Protokoll Kyrkjemøtet 2019», tilgjengelig på: <https://kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkemotet/2019/saksdokumenter/protokoll-km-2019.pdf> [lest 30.12.2019]

Dostojevskij, Fjodor, *Brødrene Karamasov*, Oslo: Solum forlag, 2001.

Eco, Umberto, «Interpretation and Overinterpretation» i *Interpretation and Overinterpretation: Umberto Eco with Richard Rorty, Jonathan Culler and Christine Brooke-Rose*, red. Stefan Collini, kapittel 2, Cambridge University Press: Cambridge, 1992.

Eco, Umberto, *The Name of the Rose*, London: Picador, 1983.

Eco, Umberto, *The Role of the Reader: Explorations in the Semiotics of Texts*, Bloomington: Indiana University Press, 1984 [1979].

Frandsen, Finn, *Umberto Eco og semiotikken*, Århus: Aarhus universitetsforlag, 2000.

Gaarden, Marianne, «Den emergente prædiken: en kvalitativ undersøgelse af mødet mellem prædikantens ord og den situerede kirkegænger i gudstjenesten», Doktorgradsavhandling, Aarhus Universitet, 2014.

Hellemo, Geir, red. *Gudstjeneste på ny*. Oslo: Universitetsforlaget, 2014.

Holmqvist, Morten, red., *Jeg tror jeg er lykkelig*. Oslo: Kloster forlag, 2007.

- Høeg, Ida Marie, red., *Religion og ungdom*. Oslo: Universitetsforlaget, 2017.
- Jeanrond, Werner, *Theological Hermeneutics: development and significance*. London: SCM Press, 1994.
- Johansen, Anders, *Talerens troverdighet*, Oslo: Univsersitetsforlaget, 2002.
- Kjeldsen, Jens E., *Retorikk i vår tid: En innføring I moderne retorisk teori*, Oslo: Spartacus, Scandinavian Academic Press, 2015.
- Madsen, Ole Jacob, *Generasjon prestasjon: Hva er det som feiler oss?*, Oslo: Universitetsforlaget, 2018.
- McCroskey, James C., *An introduction to rhetorical communication: a western rhetorical perspective*. Boston: Allyn and Bacon, 2006.
- Modéus, Martin, *Menneskelig gudstjeneste: Om gudstjenesten som relation og ritual*, København: Alfa, 2007.
- Rong, Marit, *Tale i bilder: En analyse av språket i gudstjenesten*, Oslo: Verbum, 2004.
- Schweitzer, Friedrich, Wolfgang Ilg og Henrik Simojoki, red. *Confirmation Work in Europe: Empirical Results, Experiences and Challenges: A Comparative Study in Seven Countries*. Gütersloh: Gütersloher Verl., 2010.
- Tveito Johnsen, Elisabeth, red. *Gudstjenester med konfirmanter: en praktisk-teologisk dybdestudie med teoretisk bredde*. Oslo: IKO-forlaget, 2017.
- Westphal, Merold, *Whose Community? Which Interpretation?: Philolosophical Hermeneutics for the Church*, Grand Rapids, Mich: Baker Academic, 2009.
- Øierud, Gunnfrid Ljones, «Gudstjenesters kommunikasjon og modelldeltakere: tilrettelagt meningsskaping og resepsjonsvilkår i ulike gudstjenester», Doktorgradsavhandling, Universitetet i Oslo, 2013.

8 Vedlegg, Analyse materialet

Fotnotereferansene i analysedelen er til «Justering av ordning for hovedgudstjenesten». I tillegg har jeg lagt ved alt analyse materialet samlet i et vedlegg her. Det har vært hensiktsmessig å ha enkel tilgang til analyse materialet underveis i arbeidet, og jeg antar det samme vil gjelde for den som leser oppgaven.

20.2 Takkofferbønn

Alternativ A

L: Velsignet er du, Gud. Din er jorden og alt som fyller den. Av ditt eget gir vi deg tilbake. Foren din kirke av alle folkeslag og tungemål. Likesom kornet er blitt ett i brødet og druene i vinen, så gjør oss til ett med hverandre og med Herren Jesus Kristus.

A eller L: Ta imot oss og våre gaver i Jesu navn. Amen.

Alternativ B

L: Evige Gud, din er jorden og det som fyller den. Alt vi eier tilhører deg. Av ditt eget gir vi deg tilbake.

A eller L: Ta imot oss og våre gaver i Jesu navn. Amen.

21.1 Hilsen / Prefasjonsdialog

L: synger eller sier: Herren være med dere.

M: reiser seg og synger: Og med deg være Herren.

L: Løft deres hjerter.

M: Vi løfter våre hjerter til Herren.

L: La oss takke Herren vår Gud.

M: Det er verdig og rett.

21.2 Innledende lovprisning / Prefasjon

Nattverdbønn A (første alternativ i treenighetstiden)

L: I sannhet verdig og rett er det at vi alltid og alle steder takker deg, allmechtige Gud, evige Far, ved Jesus Kristus, vår Herre, han som du sendte til frelse for verden, for at vi ved hans død skulle få tilgivelse for syndene og ved hans oppstandelse vinne det evige liv. Ved ham lovsynger englene din herlighet, og din menighet i himmelen og på jorden priser ditt navn med samstemmig jubel. Med dem vil også vi forene våre røster og tilbedende synge:

Nattverdbønn B

L: Vi takker deg, Gud, ved din elskede Sønn Jesus Kristus. Han er det evige Ord, og ved dette Ord skapte du alt. Da tiden var inne, sendte du ham til verden som frelser og befrier. For dette priser vi deg, sammen med alle dine hellige i himmelen og på jorden:

Nattverdbønn C

L: Å, dyp av rikdom og visdom og kunnskap hos deg, Gud! Himlene forteller om din herlighet, og jorden vitner om dine henders verk. Sammen med de troende gjennom alle tider vil vi prise ditt hellige navn:

Nattverdbønn D

L: Vi priser deg, evige Gud, du som har skapt verden og alt som er i den. Det er i deg vi lever, beveger oss og er til. Sammen med din menighet i himmelen og på jorden lovsynger vi ditt hellige navn:

Nattverdbønn E

L: Vi takker deg, gode Gud, du som holder himmel og jord i dine hender. Du har skapt oss i ditt bilde og gitt oss livet i gave. Sammen med englene og din menighet i himmelen og på jorden lovsynger vi ditt hellige navn:

Nattverdbønn F

L: Evige, allmektige Gud, du holder himmel og jord i dine hender, du nevner oss alle ved navn, så vi skal tilhøre deg og være ditt folk på jorden. Sammen med de troende gjennom alle tider og med de himmelske hærskarer vil vi prise ditt hellige navn.

Nattverdbønn G

L: Gode Gud, du har skapt oss og kalt oss ved navn. Du åpner din hånd og metter alt som lever med det gode. Sammen med din menighet i himmelen og på jorden lovsynger vi ditt hellige navn:

21.3 Hellig / Sanctus

A synger: Hellig, hellig, hellig, er Herren Sebaot. All jorden er full av din herlighet. Hosianna i det høyeste. Velsignet være han som kommer i Herrens navn. Hosianna i det høyeste.

21.4 Nattverdbønn / Epiklese

Alternativ A

L/ML: Vi priser deg, hellige Gud, himmelens og jordens Skaper, du som har elsket verden og gitt din Sønn, Jesus Kristus, for at han skulle frelse oss fra synd og død og vinne deg et hellig folk.

L: Vi ber deg: Send din Ånd over disse gaver, så vi kan ta imot Jesus Kristus i brødet og vinen.

Alternativ B

L/ML: Vi priser deg Gud for Jesus Kristus, din tjener. Han kom fra himmelen, og ved Den hellige ånd og jomfru Maria ble han menneske av kjøtt og blod. Han oppfylte din vilje da han strakte ut sine hender på korsets tre. Slik tilintetgjorde han døden, brøt ondskapens lenker og åpenbarte oppstandelsen fra de døde. Derfor minnes vi hans død og oppstandelse når vi bærer brødet og vinen fram for deg.

L: Vi ber deg: Send din hellige Ånd over disse gaver, så de for oss blir livets brød og frelsens beger.

Alternativ C

L/ML: Hellig og barmhjertig er du, Gud, som ikke vendte deg bort da mennesket syndet, men gav løfte til Abraham om velsignelse for alle folkeslag. Mektig og trofast er du, som befridde ditt folk fra trelldom, og fornyet løftene gjennom profetene. Da tiden var inne, sendte du din Sønn, født av Maria, for å kjøpe oss fri og gi oss retten til å være dine barn. Ved hans død på korset forsonte du alt med deg selv og skapte fred, og ved hans oppstandelse ble døden overvunnet.

L: Vi ber deg: Send din Ånd over disse dine gaver. Foren oss i troen på din nåde, så vi kan ta imot Jesu legeme og blod til forsoning og fred, og forkynne hans død til han kommer.

Alternativ D

L/ML: Vi takker deg, all godhets kilde. Du sendte din Sønn. Han ble korsfestet og stod opp fra de døde. Han åpnet skriftene og åpenbarte seg for sine venner da han brøt brødet og gav dem.

L: Nå ber vi deg: La din hellige Ånd komme over brødet og vinen, så våre øyne åpnes, og vi kjenner ham igjen som vår korsfestede og oppstandne Frelser.

Alternativ E

L/ML: Hellige Gud, vi takker deg for Jesus Kristus, verdens frelser. Han døde og stod opp igjen for å gi oss evig liv. Vi takker deg for dåpens gave, der vi blir født på ny, og for nattverden, der du samler oss som din store familie.

L: Vi ber deg: Send din hellige Ånd over brødet og vinen. Gjør oss til ett med hverandre og med Jesus Kristus.

Alternativ F

L/ML: Hellige Gud, uten ende er din miskunn, og evig er ditt herredømme. Du har fylt ditt skaperverk med lys og liv; himmelen og jorden er fulle av din herlighet. Gjennom Abraham lovte du å velsigne alle folkeslag. Du berget Israel, ditt utvalgte folk. Gjennom profetene fornyet du ditt løfte. Og da tiden var kommet, sendte du din Sønn, han som i ord og gjerning forkynte ditt rike og var lydige mot din vilje helt til døden.

L: Vi ber deg: Send din Ånd over disse gaver, så vi i tro kan ta imot Jesus Kristus i brødet og vinen.

Alternativ G

L: Vi takker deg for Jesus Kristus, vår frelser. Han er det levende brød som kommer ned fra himmelen og gir verden liv. Vi ber deg: Send din Ånd over oss og disse gaver, så vi kan ta imot Jesus Kristus i brødet og vinen.

21.5 Innstiftelsesordene / Verba

(Lik hos alle alternativene (A-G), utenom F som har et lite tillegg)

Alternativ A-G

L: Vår Herre Jesus Kristus, i den natt da han ble forrådt, tok han et brød, takket, brøt det, gav disiplene og sa: Ta imot og spis! Dette er min kropp som gis for dere. Gjør dette til minne om meg. Likeså tok han begeret etter måltidet, takket, ga dem og sa: Drikk alle av det. Dette beger er den nye pakt i mitt blod som utøses for dere så syndene blir tilgitt. Gjør dette så ofte som dere drikker det, til minne om meg.

Tillegget i alternativ F

L/ML: Derfor, så ofte som vi spiser dette brødet og drikker av begeret, forkynner vi Herrens død, inntil han kommer.

21.6 Troens mysterium

(Valgfritt led)

L: Stort er troens mysterium.

A: Kristus døde. Kristus stod opp. Kristus skal komme igjen. Ham være ære for kjærligheten som er sterkere enn døden.

21.7 Bønn mellom Troens mysterium og Fadervår

Alternativ A

L/ML: Nådige Gud, vi feirer dette måltidet med glede og takk for din Sønnns fullbrakte offer, i troen på hans seierrike oppstandelse og himmelfart og i forventning om hans gjenkomst i herlighet. Vi ber deg: Fyll oss med din Ånd og kjærlighet, så vi kan gjenkjenne Kristus i den som sulter og tørster. Lær oss å elske hverandre som han har elsket oss, og la oss en gang samles hos deg i ditt fullendte rike.

Alternativ B

L/ML: La alle som får del i brødet og vinen, forenes til ett. Fyll oss med din hellige Ånd og grunnfest oss i sannheten, så vi kan prise deg i din hellige kirke nå og i all evighet.

Alternativ C

L/ML: Evige Gud, forny oss ved din Ånd. Sammen med alt som er skapt, venter vi med lengsel på å bli frigjort fra forgjengelighet og få del i den frihet som dine barn skal eie i herligheten. Fra deg og ved deg og til deg er alle ting. Deg være ære i all evighet!

Alternativ D

L/ML: Hellige Gud, fyll oss med din Ånd. Gi oss brennende hjerter, så vi i undring og glede tar vare på ditt ord og viser barmhjertighet mot den som lider. Bli hos oss, også når vi tviler og sørger. Gå med oss, inntil savn og smerte har veket for evig jubel og lovsang!

Alternativ E

L/ML: Gud, fyll oss med din Ånd. Ta oss alle i favn, slik en kjærlig mor samler barna sine om seg. La de små bli opphøyet og de sultne bli mett med gode gaver. ‘

Liturgen og/eller ett eller flere barn sier: Sammen med alle dine barn ber vi den bønn som din Sønn har lært oss:

Alternativ F

L/ML: Derfor, barmhjertige Far, vil vi med dette brødet og dette begeret komme i hu at Herren gav sitt liv for oss. Og i troen på hans oppstandelse venter vi på at han kommer igjen i makt og herlighet og vil holde sitt store gjestebud sammen med sitt folk.

A: Amen. Ja, kom, Herre Jesus.

L: Vi ber deg, allmechtige Gud, vår skaper, gi oss din hellige Ånd. La oss kjenne kraften av Kristi oppstandelse, så vi som tar imot hans kropp og blod, kan leve til pris og ære for din herlighet og få del i den arven som de hellige får i lyset.

A: Amen. Ja, kom, du hellige Ånd.

L: Forèn vår bønn med bønnene fra dine tjenere alle steder og gjennom alle tider, og med forbønnen fra vår store øversteprest, som alltid ber for oss, inntil han kommer med seier, som Herren over alle ting. Ved Ham og i Ham og i samfunn med Den hellige ånd skal du ha all herlighet og ære, allmechtige Far, evige Gud, nå og til evig tid.

Alternativ G

L/ML: Sammen med alle dine barn ber vi den bønn som din Sønn har lært oss.

21.8 Fadervår

A: Vår Far i himmelen! La navnet ditt helliges. La riket ditt komme.

La viljen din skje på jorden slik som i himmelen. Gi oss i dag vårt daglige brød,
og tilgi oss vår skyld,

slik også vi tilgir våre skyldnere. Og la oss ikke komme i fristelse, men frels oss fra det onde.

For riket er ditt, og makten og æren i evighet. Amen.

22.1 Fredshilsen / Pax

L: Guds fred være med dere.

M: Guds fred være med deg.

(Valgfritt tillegg)

L: La oss hilse hverandre med et tegn på fred.

22.2 Brødsbrytelse

(Valgfritt ledd)

L: Brødet som vi bryter, gir oss del i Kristi kropp. Fordi det er ett brød, er vi alle én kropp.

22.3 Du Guds Lam / Agnus Dei

A synger: Du Guds Lam, som bærer verdens synder, miskunne deg over oss. Du Guds Lam, som bærer verdens synder, miskunne deg over oss. Du Guds Lam, som bærer verdens synder, gi oss din fred.

L: Kom, for alt er gjort ferdig.

22.4 Utdeling

Alternativ A

Kristi kropp, gitt for deg. Kristi blod, gitt for deg.

Alternativ B

Dette er Jesu legeme. Dette er Jesu blod.

Alternativ C

(I stedet for å motta brød og vin)

Herren velsigne deg og bevare deg og føre deg til det evige liv.

22.5 Etter utdelingen

L: Den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus har nå gitt oss sin kropp og sitt blod som han gav til soning for alle våre synder.

A (eller L): Han styrke oss og holde oss oppe i en sann tro til det evige liv.

L: Fred være med dere.

23.1 Takkebønn

(Valgfri innledning til alle alternativene)

L/ML: La oss takke og be.

Alternativ A

L/ML: Vi takker deg, himmelske Far, for dine velsignede gaver. Vi ber deg at du ved disse gavene vil bevare oss i troen på deg, forene oss i din kjærlighet og stadfeste i oss håpet om det evige liv, for Jesu Kristi skyld.

Alternativ B

L/ML: Vi takker deg, visdommens Gud, for ditt måltids dype hemmelighet: Brødet vi har brutt, er ett. Din Sønn har gitt sitt liv for én verden og én menneskehet. Vi ber deg:

A eller L/ML: Hjelp oss å høre det ropet du har hørt, å se den nøden du har sett, og å elske vår neste som oss selv.

Alternativ C

L/ML: Vi takker deg, nådige Gud, du som gjennom brødet og vinen har gitt oss del i Jesu Kristi seierrike død og oppstandelse. Vi ber deg:

A eller L/ML: Styrk oss ved din Ånd til vitnesbyrd og tjeneste i verden.

Alternativ D

L/ML: Trofaste Gud, du som i dåpen har gitt oss barnekår og gjort oss til arvinger i ditt rike. Vi takker deg for dette måltidet, hvor du har gitt oss syndenes forlatelse og fornyet i oss troen på dine løfter. Vi ber deg:

A eller L/ML: Styrk oss ved din Ånd til vitnesbyrd og tjeneste i verden.